

Американські казки

Ліман Френк Баум

СКРИНЯ З ГРАБІЖНИКАМИ

У той день по обіді ніхто не збирався лишати Марту саму, але так склалося, що всіх кудись покликали — то через се, то через те. Пані Мак-Фарленд пішла на щотижневу гру в карти, яку проводить Жіноча протикартярська спілка. Сестру Нелл несподівано покликав кататися її хлопець. Тато, як завжди, був на службі. Мері-Енн узяла вихідний. А от Емелін, то вже напевно мусила лишатися вдома й глядіти дівчинку; проте в Емелін неспокійна вдача.

— Панночко, ви не проти, якщо сходжу на той бік провулка, щоб перекинутися словом зі служницею пані Карлтон? — спитала вона в Марти.

— Авжеж ні, — відповіла дівчинка. — Але замкни задні двері й візьми з собою ключа, бо я буду нагорі.

— Аякже, панночко, я так і зроблю, — сказала, зрадівши, служниця та й побігла собі гуляти до вечора з подругою, а Марту лишила саму у великому будинку, та ще й замкнену, як домовлялись.

Дівчинка прочитала кілька сторінок з нової книжки, вишила кілька хрестиків вишивки й почала гратися "в гостей" з чотирма улюбленими ляльками. Потім згадала, що на горищі лежить ляльковий будиночок, яким вона кілька місяців не гралася, і вирішила протерти з нього пил і привести до ладу.

З цією думкою дівчина по гвинтових сходах піднялася на горище. Це було велике приміщення, тепле й приємне. Воно добре освітлювалося крізь трое слухових вікон. Попід стінами стояли ряди ящиків і скринь, лежали купи старих килимів, поламані меблі, в'язки зношеного одягу та всякий мотлох більшої чи меншої цінності. У кожному впорядкованому будинку є таке горище, тож мені немає потреби його описувати.

Лялькового будиночка на місці не виявилось, однак, пошукавши, Марта таки знайшла його в дальньому кутку за великим комином.

Вона будиночок витягла й при цьому помітила за ним чорну дерев'яну скриню, яку дядько Волтер прислав їм з Італії багато-багато років тому — ще до того, як Марта народилася. Мама якось казала, що до скрині не було ключа, бо дядько Волтер побажав, щоб вона стояла замкнена, доки він не повернеться додому; а ще казала, що цей мандрівний дядько, видатний мисливець, подався в Африку полювати на слонів, і після того про нього ніхто нічого не чув.

Дівчинка з цікавістю оглянула скриню, яка так випадково потрапила їй на очі.

Скриня була досить велика — навіть більша, ніж мамина подорожня валіза — і вся оббита потьмянілими бронзовими цвяхами. А ще вона була важка, бо коли Марта спробувала її посунути, то виявила, що скриня й не зрушилася. Збоку на ній була шпарина для ключа. Марта нахилилася вивчити замок і побачила — щоб його відімкнути, потрібен чималий ключ.

Потім, як ви, мабуть, і подумали, дівчинка захотіла відімкнути дядькову велику скриню й побачити, що ж у ній є. Бо ми всі цікаві, а малі дівчата цікаві не менше за нас.

— Навряд чи дядько Волтер колись повернеться, — подумала вона. — Тато якось казав, що його, мабуть, убив слон. Якби ж я мала ключа... — Вона розігнулась і радісно ляснула в долоньки, бо згадала про великий кошик з ключами на полиці білизняної шафи. Ключі були всіх видів і всіх розмірів; можливо, якийсь один відімкне таємничу скриню!

Марта злетіла по сходах униз, знайшла кошик і повернулася з ним на горище. Потім сіла перед бронзовокованою скринею і почала один за одним підбирати ключі до старого замка. Деякі були завеликі, проте більшість — замалі. Один пролазив у щілину, але не повертався; інший застряг так швидко, аж вона забоялася, що вже ніколи його не витягне. Та нарешті, коли кошик був майже порожній, один дивної форми стародавній бронзовий ключ легко ковзнув у замок. З вигуком радості Марта повернула його обома руками; почулося гостре "клац" і наступної миті важке віко саме собою злетіло догори!

Марта негайно нахилилася над краєм скрині, і те, що побачили її очі, змусило дівчинку з подивом позадкувати.

Повільно й обережно зі скрині розпакувався чоловік, переступив через край, став на підлогу, потягся, випростовуючи руки й ноги, а тоді зняв капелюха й чемно вклонився приголомшеній дитині.

Був він високий і худий, з лицем або дуже засмаглим, або просто темним.

Далі другий чоловік з'явився зі скрині, позіхаючи й тручи очі, наче заспаний школяр. Зросту він був середнього, а шкіру мав так само дуже засмаглу, як і перший.

Поки Марта з роззявленим ротом дивилася на це дивовижне видовище, зі скрині виліз третій чоловік. Тієї самої барви, що й попередні, однак низенький і гладкий.

Усі троє були вбрані вельми цікаво — у короткі куртки з червоного оксамиту, гаптовані золотом, та штани до колін з блакитного атласу й на срібних гудзиках. Панчохи їхні підв'язані були широкими стьожками — червоними, жовтими та синіми, а на широкополих гостроверхих капелюхах майоріли цілі метри яскравих стрічок.

У вухах у них висіли великі золоті сережки, а за поясами стирчали ряди ножів та пістолів. Очі в них були чорні й блискучі, а ще вони мали довгі люті вуса, закручені на кінцях, немов свинячі хвостики.

— Це ж треба! Ви такі важкі! — вигукнув гладкий, осмикнувши оксамитову куртку й обтрусивши пил з блакитних штанів. — Пом'яли мене, як тісто.

— Інакше не можна було, Луїджі, — одразу відповів худий, — мене до тебе притисло віко скрині. Висловлюю тобі свій жаль.

— Що ж до мене, — сказав чоловік середнього зросту, скручуючи й прикурюючи цигарку, — то ти добре знаєш, що я вже багато років твій найближчий друг, отож не треба бурчати...

— Не можна курити на горищі, — отямилася Марта від вигляду цигарки. — Ви можете підпалити будинок.

Середній на зріст чоловік, котрий раніше дівчинки не помічав, на ці слова повернувся до неї і вклонився.

— Оскільки дама просить, я відмовлюся від цигарки, — сказав він, кинув цигарку додолю й затоптав ногою.

— Хто ви такі? — спитала Марта, і досі така приголомшена, що й не злякалася.

— Дозвольте нам представитися, — сказав худий, граціозно змахнувши капелюхом.

— Це Луїджі.

Гладкий кивнув.

— Це — Бені, — середній уклонився, — а я — Віктор. Ми — три бандити. Італійські бандити.

— Бандити! — з жахом скрикнула Марта.

— Саме так. Напевно, в цілому світі нема трьох інших бандитів, таких жажливих і лютих, як ми, — гордо сказав Віктор.

— Це так, — похмуро кивнув гладкий.

— Це ж погано! — вигукнула Марта.

— Атож, — відповів Віктор. — Ми напрочуд, ми страшенно погані. Напевно, в цілому світі не знайдеш трьох чоловіків, поганіших за тих, що стоять перед тобою.

— Це так, — підтвердив гладкий схвально.

— Не можна бути поганими, — сказала дівчинка, — це... це... нечемно!

Віктор потупив очі й почервонів.

— Нечемно! — ахнув Бені з жахом.

— Це жорстоке слово, — сумно сказав Луї-джі й сховав лице в долонях.

— Я й не гадав, — промимрив Віктор тріснутим з образи голосом, — що мене колись так скривдять. І хто? Дама! Однак ви, може, сказали, не подумавши? Ви, панно, повинні знати, що наша поганість має причину. Бо як же нам бути бандитами, дозвольте вас запитати, якщо не бути поганими?

Марта збентежилась і задумливо похитала головою. А потім щось пригадала.

— Вам більше не можна бути бандитами, — сказала вона, — бо ви тепер в Америці.

— В Америці! — вигукнули всі троє одночасно.

— Авжеж. Ви на вулиці Прерій у Чикаго. Дядько Волтер прислав вас сюди з Італії в цій скрині.

Бандитів таке повідомлення, здалося, збило з пантелику. Луїджі сів у старе крісло-гойдал-ку, що вже не гойдалося, і витер лоба жовтою шовковою хустинкою. Бені та Віктор поблідли, гепнули на скриню й дивилися на Марту витріщеними очима.

Трохи отямившись, Віктор заговорив.

— Ваш дядько Волтер вчинив украй хибно,

— сказав Віктор докірливо. — Забрав нас з нашої любої Італії, де бандитів вельми шанують, і привіз у цю дивну країну, де ми не знаємо, кого грабувати й скільки просити викупу.

— Це так! — різко тупнув ногою гладкий.

— В Італії ми мали чудову репутацію! — з жалем сказав Бені.

— Мабуть, дядько Волтер хотів вас змінити,
— припустила Марта.
— А що, тут, у Чикаго, бандитів немає? — спитав Віктор.
— Ну, — відповіла дівчина, теж червоніючи,
— ми їх не називаємо бандитами.
— Як же нам тепер заробляти на хліб? — розпачливо поцікавився Бені.
— У великому американському місті можна творити великі діла, — сказала дівчинка. — Мій батько — адвокат. — Бандити здригнулися.
— А материн двоюрідний брат — інспектор поліції.
— Ах, — сказав Віктор, — яка гарна робота. Поліцію інспектувати треба, особливо в Італії.
— Скрізь! — додав Бені.
— Ну то робіть щось інше, — підбадьорливо продовжила Марта. — Станьте водіями трамваїв чи продавцями в універмазі. Деякі люди, щоб заробити на хліб, навіть депутатами стають.
Бандити сумно похитали головами.
— Ми не пристосовані до такої роботи, — сказав Віктор. — Наше ремесло — грабувати.
Марта задумалась.
— У газову контору влаштуватися важко, — сказала вона, — але ви можете стати політиками.
— Ні! — несподівано люто скрикнув Бені,
— ми не відмовимось од нашого покликання. Ми завжди були бандитами, ми повинні бандитами й лишитися!
— Це так! — погодився гладкий.
— Навіть у Чикаго хтось мусить грабувати людей, — весело докинув Віктор.
Марту це засмутило.
— Думаю, їх уже пограбували, — заперечила вона.
— То ми пограбуємо грабіжників, бо ж ми маємо неабиякий досвід і хист, — сказав Бені.
— От лихо, от лихо! — застогнала дівчина,
— навіщо дядько Волтер вас сюди прислав у цій скрині?
Бандити глянули з цікавістю.
— Ми теж би хотіли це знати, — нетерпляче проголосив Віктор.
— Та ніхто про це не довідається, бо дядько Волтер пропав, коли полював у Африці на слонів, — упевнено продовжила Марта.
— Тож доведеться змиритися з долею і старанно грабувати, — сказав Віктор. — Доки будемо вірні нашій любій професії, соромитись нам не доведеться.
— Це так! — вигукнув гладкий.
— Браття! Зараз же й почнімо. Пограбуймо будинок, у якому ми є.
— Добре! — крикнули інші й зіскочили на ноги.

Бені погрозово обернувся до Марти.

— Лишайся тут! — наказав їй. — Зробиш хоч крок — і кров твоя проллється річкою!
— І додав, уже не так люто: — Не бійся. Усі бандити так говорять зі своїми бранцями. Звісно, ми не зробимо шкоди юній дамі ні за яких обставин.

— Авжеж не зробимо, — підтвердив Віктор. Гладкий вийняв з-за пояса великого ножа і

замахав ним над головою.

— Дайте крові! — люто вигукнув він.

— Дайте бананів! — жахливим голосом крикнув Бені.

— Гармидер нашим ворогам! — прошипів Віктор.

Усі троє зігнулися в три погібелі й крадькома полізли по сходах униз, тримаючи в руках зведені пістолі, а в зубах блискучі ножі. Марта ж лишилася нагорі труситися з жаху, така перелякана, що й "Рятуйте" не могла крикнути.

Чи довго сиділа сама на горищі, вона не пам'ятає, але врешті-решт почула тихі, мов котячі, кроки бандитів, що, повертаючись, один за одним лізли по сходах.

Усі несли в руках важкі оберемки награбованого, а Луїджі ще й пирога з м'ясом утримував на самій горі паки найкращих материних вечірніх суконь. За ним ліз Віктор, тягнучи різні кімнатні дрібнички, бронзовий підсвічник та кабінетний годинник. Бені пер сімейну Біблію, кошик зі столовим сріблом з серванта, мідний чайник і татову шубу.

— Оце радість! — сказав Віктор, кладучи свою ношу. — Так приємно знову грабувати.

— Я у захваті! — сказав Бені, але впустив собі на ногу чайника й одразу затанцював з болю, бурмочучи дивні італійські слова.

— Маємо ціле багатство, — продовжив Віктор, тримаючи пирога, поки Луїджі докладав свою здобич до спільної купи, — і все з одного дому! Ця Америка, мабуть, багатий край.

Він кинджалом урізав собі шмат пирога, а решту віддав товаришам. Після чого всі троє посідали долі й спожили пиріг, а Марта з сумом на це дивилася.

— Нам потрібна печера, — зауважив Бені, — бо здобич треба тримати в безпечному місці. Ти знаєш деś таємну печеру? — спитав він у Марти.

— Знаю Мамонтову печеру, — відповіла Марта, — але вона в штаті Кентуккі. Треба довго їхати машиною, щоб туди добратися.

Троє бандитів задумались і мовчки жували пиріг, проте наступної ж миті їх перелякав електричний дзвінок у дверях, який було добре чути навіть на далекому горищі.

— Що це таке? — запитав Віктор хрипким голосом, коли всі троє схопилися на ноги з оголеними кинджалами.

Марта підбігла до вікна й побачила, що це всього-на-всього поштар, який укинув у скриньку листа та й пішов собі далі. Проте ця пригода подала їй ідею, як позбутися морочливих бандитів. Вона заломила руки, ніби з великого горя, і крикнула:

— Це поліція!

Грабіжники поглянули один на одного зі щирою тривогою, і Луїджі спитав зі страхом:

— А чи багато їх?

— Сто дванадцять! — вигукнула Марта після того, як прикинулась, ніби їх лічила.

— Тоді ми пропали! — заявив Бені. — Битися з такою кількістю і вижити не вдасться.

— Вони озброєні? — допитувався Віктор, трясучись, наче з холоду.

— О, так, — сказала Марта. — У них рушниці, й мечі, й пістолі, й сокири, і... і...

— І що? — запитав Луїджі.

— І гармати!

Усі троє поганців голосно застогнали, а Бені сказав глухим голосом;

— Хоч би вони нас убили швидко й не катували. Мені казали, що американці — розмальовані індіанці, кровожерні й жахливі.

— Це так! — ахнув гладкий, здригаючись. Раптом Марта обернулась од вікна.

— Ви ж мої друзі чи ні? — спитала вона.

— Вірні друзі! — відповів Віктор.

— Ми тобою захоплюємось! — вигукнув Бені.

— Життя за тебе віддамо! — додав Луїджі, думаючи, що все одно от-от загине.

— Тоді я вас урятую, — сказала дівчина.

— Як? — спитали всі троє в один голос.

— Лізьте назад у скриню, — сказала вона. — Я закрию віко і вас не знайдуть.

Бандити приголомшено й нерішуче оглянули горище, проте Марта гукнула:

— Швидко! Вони скоро будуть тут і вас заарештують!

Луїджі заскочив у скриню й ліг на дні. Бені беркицьнувся наступний і прилаштувався збоку. Віктор на мить затримався, галантно поцілував дівчинці руку й теж заліз.

Марта підбігла й опустила віко, але зачинити скриню не подужала.

— Стисніться там, — сказала їм. Луїджі застогнав.

— Я стараюся, панночко, — сказав Віктор, котрий лежав зверху, — але, хоч ми раніше чудово вміщалися, тепер скриня наче поменшала.

— Це так! — долинув здушений голос спідсподу.

— Я знаю, через що стало тісніше, — простогнав Бені.

— Через що? — стривожено озвався Віктор.

— Через пиріг, — відказав Бені.

— Це так! — долинуло слабенько зісподу. Тоді Марта сіла на віко й притисла його всією своєю вагою. На її велику радість замок клацнув. Зістрибнувши, вона напружила всю свою силу й прокрутила ключа.

*****

Ця історія вчить не втручатись у справи, які нас не стосуються. Якби Марта стрималася й не відімкнула таємничої скрині дядька Волте-ра, їй би не довелося

зносити вниз усю ту здобич, що грабіжники винесли на горище.

СКЛЯНИЙ ПЕС

Якось один досвідчений чаклун жив собі на верхньому поверсі багатоквартирного будинку й проводив час у глибокодумній замисленості та в замисленій глибокодумності. Чого він з чаклунства не знав, те й не варте було знаття, бо ж володів він усіма книгами й усіма приписами всіх чаклунів, що жили до нього; ба більше — кілька чаклунств винайшов сам.

І був би цей чудовий чаклун цілком щасливий, якби його роздумів не перебивали численні відвідувачі, що приходили питати в нього поради про свої турботи (які його не цікавили), та голосний стук морозивника, молочника, пральника, пекаревого рознощика та прода-вальниці горішків. Він ніколи не мав справи з цими людьми; проте вони щодня гамселили в його двері, щоб спитати про те й про се або щось продати. Якраз тоді, коли чаклун найглибше поринав у свої книги чи захоплено спостерігав за бульканням казана, лунав стук у двері. А відіславши непроханого гостя геть, він завжди виявляв, що втратив нитку роздумів або переварив чарівне зілля.

Урешті-решт ці втручання-заважання його розізлили і він вирішив, що мусить завести пса, який би одганяв людей од його дверей. Він не знав, де знайти пса, проте в сусідній квартирі жив убогий складув, з яким наш чарівник був побіжно знайомий; тож він пішов до того складува і спитав:

— Де мені знайти пса?

— Якого пса? — поцікавився складув.

— Доброго пса. Такого, що гавкатиме на людей і їх одганятиме. Такого, що без мороки тримати й не треба годувати. Такого, що не мав би бліх і був би охайний. Такого, щоб мені корився, коли я щось йому скажу. Двома словами

— доброго пса, — сказав чаклун.

— Такого пса важко знайти, — відказав складув, заклопотаний видуванням скляного вазона з рожевим скляним трояндовим кущем у ньому, який мав скляне зелене листя й жовті скляні троянди.

Чаклун дивися на нього замислено.

— А чи не можете ви мені видмухати пса зі скла? — спитав він незабаром.

— Можу, — прорік складув, — проте він, знаєте, на людей не гавкатиме.

— О, я це легко виправлю, — відповів гість.

— Кепський же я буду чаклун, якщо не змушу скляного пса гавкати.

— Ну то добре. Якщо скляний пес вам підійде, я з радістю його видму. Та тільки за мою роботу треба заплатити.

— Авжеж, — погодився чаклун. — Але я не маю тих жахливих штук, які ви називаєте "гроші". Візьміть плату моїми товарами.

Складув якусь мить міркував.

— Можете мені дати якісь ліки на ревматизм? — спитав він.

— О, так. Це легко.

— Тоді згода. Я почну робити пса негайно. Якого кольору скло взяти?

— Рожевий — гарний колір, — сказав чаклун, — і незвичний для собак, правда?

— Дуже незвичний, — відповів складув, — але хай буде рожевий.

Тож чаклун повернувся до своїх роздумів, а складув почав робити пса.

На ранок він зайшов у чаклунову квартиру зі скляним псом під пахвою і поставив його обережно на стіл. Пес був гарної рожевої барви, з тонкою шерстю з крученого скла, а на шиї мав синю скляну стрічку. Очі були з плямок чорного скла й розумно блищали, точнісінько, як ті скляні очі, що їх часом носять люди.

Чаклун висловив задоволення майстерністю складува й одразу вручив йому маленьку пляшечку.

— Це вилікує ваш ревматизм, — сказав він.

— Але ж пляшечка порожня! — запротестував складув.

— Е ні, там є краплина рідини, — була ча-клунова відповідь.

— І одна краплина вилікує мій ревматизм? — допитувався з подивом складув.

— Поза сумнівом. Це дивовижні ліки. Одна краплина в пляшечці негайно вилікує будь-яку відому людству хворобу. З цього випливає, що особливо добрі вони на ревматизм. Але дуже їх бережіть, бо це єдина така краплинка на світі, а я забув рецепт.

— Дякую, — сказав складув і повернувся у свою квартиру.

Тоді чаклун начаклував чудових чарів і пробурмотів над тим скляним псом кілька дуже вчених слів чаклунською мовою. Після чого тваринка спершу помахала з боку на бік хвостом, потім свідомо моргнула лівим оком і, нарешті, почала гавкати вельми страшно, — якщо не зважати, що гавкіт линув од рожевого скляного песика. Є щось разуче в чарівному мистецтві чаклунів; хіба що ви, звісно, самі вмієте таке робити — тоді хай і не сподіваються вас вразити.

Чаклун був радий успіхові своїх чарів, мов шкільний учитель, одначе вражений не був. Він негайно поставив пса в коридорі за дверима, щоб гавкав на всіх, хто посміє стукати й заважати роздумам хазяїна.

Складув, повернувшись у свою квартиру, вирішив поки що не вживати чаклунських ліків-на-все.

— Сьогодні мене ревматизм не мучить, — міркував він, — і я вчиню мудро, якщо збережу ліки до часу, коли буду дуже хворий. Тоді з них буде більше користі.

Тож він поставив пляшечку в сервант і став до роботи — видувати зі скла ще більше троянд. Невдовзі йому спало на думку, що ліки можуть не зберегтися, і він захотів спитати про це в чаклуна. Та біля чаклунових дверей скляний пес так люто на нього загавкав, що складув не посмів стукати і спішно повернувся у свою квартирку. Звісно, бідний чоловік вельми засмутився таким недружнім ставленням пса, якого сам же так ретельно і вміло зробив.

Уранці, читаючи газету, він звернув увагу на статтю про те, що вродлива панна Мідас, найбагатша молода жінка в місті, тяжко захворіла і лікарі не дають надії на її одужання.

Складув, хоч і страшенно бідний, запрацьований та безпросвітній, був людиною винахідливою. Він раптом згадав про коштовні ліки й вирішив використати їх з більшою

користю, ніж для полегшення власної недуги. Він убрався в найкращий одяг, розчесався й пригладив вуса, помив руки й пов'язав краватку, наваксував черевики й почистив щіткою жилетку, а тоді поклав у кишеню пляшечку чарівних ліків-на-все. Далі замкнув двері, зійшов униз і пішов по вулицях до чудового палацу, де мешкала багата панна Мідас.

Слуга відчинив двері й сказав:

— Не треба нам ні мила, ні гравюр, ні овочів, ні пінки для волосся, ні пекарських порошоків. Моя юна пані помирає, і ми для похорону маємо все необхідне.

Складувові стало прикро, що його прийняли за бродячого торговця.

— Друже мій, — почав він гордо, проте слуга перебив його, кажучи:

— Надгробків теж не треба; у них родинний цвинтар, і пам'ятник уже споруджено.

— Цвинтар буде не потрібний, якщо ви дозволите мені говорити, — сказав складув.

— Не треба й лікарів, пане. Вони відмовилися від моєї юної пані — і вона відмовилася від лікарів, — неголосно продовжував слуга.

— Я не лікар, — відказав складув.

— Ті інші теж не лікарі. То чого ж ви прийшли?

— Я прийшов вилікувати вашу юну панночку за допомогою чарівного зілля.

— Зайдіть, будьте ласкаві, і посидьте в холі. Я порозмовляю з економкою, — сказав слуга вже чемніше.

Отож, слуга порозмовляв з економкою, а економка виклала справу дворецькому, а дворецький порадився з головним кухарем, а головний кухар поцілував хазяйчину покоївку й послав її глянути на незнайомця. Такою церемонією відгороджуються багатії навіть при смерті.

Коли покоївка почула від складува, що він має ліки, які зцілять панну Мідас, вона сказала:

— Як добре, що ви прийшли.

— Але, — сказав складув, — якщо я поверну вашій пані здоров'я, то вона муситиме вийти за мене заміж.

— Я розпитаю, чи вона цього хоче, — відповіла покоївка й одразу пішла радитися з панною Мідас.

Молода пані не вагалася ні миті.

— Я вийду хоч за діда старого, аби не вмирати! — скрикнула вона. — Негайно vedi його сюди!

Тож складув зайшов, крапнув чарівну краплинку в ложку води, дав пацієнтці — і наступної миті панна Мідас стала така здорова, як ніколи в житті не бувала.

— Лишенько! — вигукнула вона. — Мене ж на вечір запрошено на прийом до Фріттерів. Мері, принеси моє перлової барви шовкове плаття, я негайно почну збиратися. І не забудь скасувати замовлення на похоронні вінки та на жалобну сукню для тебе.

— Але ж, панно, — заперечив складув, що стояв поруч, — ви ж пообіцяли вийти за мене заміж, якщо я вас вилікую.

— Та знаю, — сказала молода жінка, — але нам потрібен час, щоб зробити відповідне оголошення у світських газетах і надрукувати весільні запрошення. Зайдіть завтра й ми це обговоримо.

Її не дуже вабило мати складува за чоловіка, й вона шукала приводу позбутися його хоч на час. А ще вона не хотіла пропустити прийом у Фріттерів.

Та все ж чоловік пішов додому радісний, бо сподівався, що його хитрість вдалась і він от-от одружиться з багатою жінкою і відтак житиме в розкошах.

Найперше, що він зробив, прийшовши додому, це потрошив і викинув у вікно всі свої складувні знаряддя.

Потім сів мріяти, як потратить жінчині гроші.

На другий день він зайшов до панни Мідас, котра читала роман і їла шоколадний крем так весело, наче ніколи в житті й не хворіла.

— Де ви взяли чарівне зілля, яке мене зцілило? — спитала вона.

— У вченого чаклуна, — сказав він, а потім, думаючи, що її це зацікавить, розповів, як зробив для чаклуна скляного пса і як той гавкав і не підпускав нікого до чаклуна, щоб не докучали.

— Як чудово! — сказала вона. — Я завжди хотіла скляного пса, який умів би гавкати.

— Такий на світі тільки один, — відповів складув, — і він належить чаклунові.

— Ви мусите його мені купити, — сказала дама.

— Чаклунові про гроші байдуже, — відказав складув.

— Тоді ви мусите пса вкрасти, — різко кинула вона. — Я не буду в житті щаслива ні дня, якщо не матиму скляного пса, що вміє гавкати.

Складува це вельми засмутило, проте він сказав, що поміркує що можна зробити. Бо чоловік завжди хоче догодити своїй жінці, і панна Мідас пообіцяла вийти за нього не пізніше, як за тиждень.

По дорозі додому складув купив великого мішка і — коли проходив повз чаклунові двері, а рожевий скляний пес вибіг на нього погавкати — накинув мішка на собаку, зав'язав краї зав'язкою і заніс у свою квартиру.

На другий день він через хлопця-посланця послав мішка панні Мідас з найкращими побажаннями, а пополудні зайшов до неї особисто, впевнений, що вона прийме його з удячніс-тю за крадіжку пса, якого так бажала.

Та коли він підійшов до дверей і слуга їх одчинив, який же був його подив, коли скляний пес вибіг і люто на нього загавкав.

— Відкличте свого пса, — закричав він з жахом.

— Не можу, пане, — відповів слуга. — Моя молода пані наказала скляному псові гавкати на вас, хоч би коли ви сюди прийшли. Тож краще, пане, бережіться, — додав він, — бо пес вас покусав і ще захворієте на скляз!

Це так налякало бідолашного складува, що він поспішив звідти геть. Проте біля аптеки зупинився і вкинув останні десять центів у телефон-автомат, щоб поговорити з панною Мідас і не бути покусаним собакою.

— Дайте мені номер шістдесят сім — сорок два! — гукнув він.

— Алло. Хто це? — озвався голос.

— Я хочу поговорити з панною Мідас, — сказав складув.

Одразу ж приємний голос відповів:

— Це панна Мідас. Що ви хотіли?

— Чого ви повелися зі мною так жорстоко й нацькували на мене скляного пса? — спитав бідолашний.

— Ну, якщо чесно, — сказала дама, — ви мені не подобаєтесь. Щоки у вас бліді й обвиелі, волосся цупке й довге, очі малі й червоні, руки великі й грубі, а ще ви кривоногий.

— Але ж я не можу цього змінити, — заблагав складув, — і ви ж таки обіцяли за мене вийти.

— Якби ви були красивіші, я б дотримала обіцянки, — відказала вона. — Проте за цих обставин ви мені не пара, і якщо будете підходити до мого палацу, я нацькую на вас скляного пса!

Вона кинула слухавку, бо більше не було що казати.

Нешасний складув пішов додому, відчуваючи, як рветься з прикrostі серце, й почав в'язати мотузку до ліжкового бильця, щоб повіситися.

Хтось постукав у двері, і, відчинивши, складув побачив чаклуна.

— Пропав мій пес, — проголосив той.

— Пропав, кажете? — відповів складув, вив'язуючи петлю.

— Так. Хтось його вкрав.

— Це погано, — байдуже кинув складув.

— Зробіть мені іншого, — сказав чаклун.

— Не можу. Я викинув інструменти.

— То що ж мені робити? — спитав чаклун.

— Не знаю. Може, запропонуйте за пса винагороду.

— Я ж не маю грошей, — сказав чаклун.

— Запропонуйте якесь своє зілля чи відвар, — порадив складув, розтягуючи петлю, щоб пролазила голова.

— Єдине, чого мені не жаль, — відказав задумливо чаклун, — це порошок краси.

— Що?! — скрикнув складув, кидаючи додолу мотузку, — ви справді таке маєте?

— Та маю. Хто вип'є цей порошок, стане найкрасивішим на світі.

— Якщо ви його запропонуєте як винагороду, — нетерпляче сказав складув, — то я знайду вам пса, бо я понад усе жадаю бути красивим.

— Але, попереджую, краса подіє тільки на шкіру, — сказав чаклун.

— Годиться, — відказав щасливий складув, — бо якщо я втрачу шкіру, то мені вже буде не до краси.

— Скажіть, де знайти мого пса, і буде вам порошок, — пообіцяв чаклун.

Тоді складув вийшов з дому і вдавав, ніби шукає, а невдовзі повернувся й сказав:

— Я розвідав, де пес. Ви його знайдете в палаці панни Мідас.

Чарівник одразу пішов подивитися, чи це правда, і, звісно ж, скляний пес вибіг і на нього загавкав. Тоді чаклун розвів руки й виголосив чарівне закляття, від якого пес заснув, а чаклун узяв його й приніс у свою квартиру на останньому поверсі багатоквартирного будинку.

Після того він заніс сусідові порошок краси, і чоловік його негайно ковтнув і став найкрасивішим на світі.

Коли складув наступного разу прийшов до панни Мідас, пса, який би на нього гавкав, не було, а молода жінка, як його побачила, то тут таки й закохалася в його красу.

— Якби ж ви були графом чи князем, — зітхнула вона, — я б охоче за вас вийшла.

— Я і є князь, — відповів він. — Князь Псодувський.

— Ах! — сказала вона. — Тоді, якщо ви погодитеся прийняти утримання — чотири долари на тиждень — я замовлю весільні запрошення.

Чоловік завагався, та як подумав про петлю, що висить на бильці його ліжка, то погодився на умови.

Отож вони одружились, молода дуже заздрила вроді молодого і влаштувала йому собаче життя. А він зумів залізти в борги і також зробив її нещасною.

* * * * *

Що ж до пса, то чаклун своїм чаклунством знову примусив його гавкати й посадовив у коридорі під дверима. Я припускаю, що він і досі там сидить, і мені це прикро, бо я хотів порадитися з чаклуном, яка ж мораль цієї казки.

КВОКСЬКА КОРОЛЕВА

Якось один король умер, бо так годиться королям — засинати вічним сном, як і інші смертні.

Давно пора було цьому королю попрощатися з земним життям, оскільки жив він безтямно й марнотратно, і піддані зустріли його смерть без найменшого жалю.

Батько лишив йому повну скарбницю, грошей і коштовностей у ній було доволі. Проте дурний небіжчик змарнував усе до пенні на розгульне життя. Потім він обіклав підданих податками, аж вони поставали злидарями, але й ці гроші пішли на гульбища. Далі він продав з палацу всі чудові старовинні меблі; увесь срібний і золотий посуд та столові прибори; усі розкішні килими та порт'єри і навіть свій королівський гардероб, лишивши тільки замашену й побиту міллю горностаєву мантию, щоб прикривати своє зношене вбрання. І всі гроші потратив на нові гульбища.

Не питайте мене, що таке гульбища. Я знаю одне — за чутками, це чудовий спосіб позбутися грошей. І цей марнотратний король його знайшов.

Далі він виколупав усе чудове коштовне каміння з королівської корони та з кулі, що вінчала скіпетр, продав його і гроші розтринькав. На розгульне життя, звісно. Та зрештою, в нього закінчилися всі можливості. Саму корону він не міг продати, тому що, крім короля, ніхто не має права її носити. Не міг продати й королівського палацу, бо тільки король має право там жити.

Урешті-решт він опинився в обдертому палаці, де було тільки велике червоного

дерева ліжко, на якому він спав, ослінчик, на якому сидів, коли взувався, та побита міллю горностаєва мантия.

За цих обставин король частенько був змушений позичати по десять центів у свого головного радника, щоб купити бутерброд з шинкою. Та у головного радника центів було небагато. Той, хто дає правителю дурні поради, навряд чи процвітатиме.

Отож король, не маючи за що жити, раптом помер і лишив своєму десятирічному синові у спадок обдерте королівство, побиту міллю мантию та корону без коштовного каміння.

Ніхто не заздрихав хлопчикові, про якого не дуже й знали, доки він не став королем. Аж тоді в ньому побачили особу певної ваги, і політики та лакизи на чолі з головним радником королівства зібрали раду, щоб визначити, що з ним робити.

Ці люди допомагали старому королю жити розгульно, поки в того були гроші, а тепер вони були бідні, але занадто горді, щоб працювати. Тож вони спробували придумати, як поповнити скарбницю малого короля, з якої й самі могли б житися.

Після ради головний радник прийшов до молодого короля, який у дворі грався дзигою, та й сказав:

— Ваша величносте, ми придумали, як повернути вашому королівству його колишню потугу та велич.

— То й добре, — відповів Його величність недбало. — І як ви це зробите?

— Одружимо вас із пребагатою дамою, — відповів радник.

— Одружите мене? — вигукнув король. — Та мені ж тільки десять років!

— Я знаю. Шкода, що так мало. Однак Ваша величність виросте, а справи королівства вимагають, щоб ви мали дружину.

— А не можна мені натомість мати матір?

— спитав бідолашний король, мати якого померла, як він ще був немовлям.

— Та вже ж ні, — проголосив радник. — Одруження з матір'ю незаконне. Одруження з дружиною правильне й слушне.

— А ви самі не можете з нею одружитися?

— поцікавився Його величність, спрямовуючи дзигу на радникову ногу, і засміявся, побачивши, як той підстрибує і ухиляється.

— Дозвольте пояснити, — сказав радник.

— У вас немає ані пенні, зате ви маєте королівство. Є чимало багатих жінок, які з радістю віддадуть багатство за корону королеви — навіть якщо король іще дитина. Тому ми вирішили оголосити, що хто дасть найвищу суму, стане королевою Квоку.

— Якщо я взагалі мушу одружуватися, — сказав король, мить подумавши, — то я волю взяти за дружину Нану, зброяреву дочку.

— Вона дуже бідна, — відповів радник.

— Її зуби — перлини, її очі — аметисти, її волосся — золото, — проголосив малий король.

— Це правда, Ваша величносте. Проте зважте, що багатство вашої дружини має піти у вжиток. Якою стане Нана, коли повисмикувати її зуби-перлини, видовбати

аметистові очі та побрити золоту голову?

Хлопчик здригнувся.

— Робіть, як хочете, — сказав він розпачливо. — Тільки хай ця дама буде якомога витонченіша, і щоб уміла добре гратися.

— Ми постараємось, — відповів радник та й подався оголошувати по сусідніх королівствах про дружину для хлопця — короля Квоку.

Заявилось так багато охочих одружитися з малим королем, що було вирішено виставити його на аукціон, щоб принести королівству якнайбільшу суму грошей. Отож у призначений день у палаці зібралися дами з усіх навколишніх королівств — з Бількону, Мульгравії, Джан-куму і навіть з далекої Макельтської республіки.

Головний радник прийшов у палац рано-вранці, умив короля й причесав йому чуба, а потім вимостив корону зсередини старими газетами, щоб не спадала з голови Його величності. Жалюгідна це була корона, вся у великих і малих дірках там, де колись було коштовне каміння; про неї не дбали й часто штурхали туди-сюди, тому вона стала погнута й брудна. Одначе, як сказав радник, це була королівська корона, і для такої важливої події, як аукціон, королю належало її надіти.

Як усі хлопці, хоч королі, хоч злидарі, Його величність порвав і замастив свого єдиного костюма, і вигляд той мав не дуже гідний, а щоб купити нового, грошей не було. Через те радник загорнув короля в стару горностаєву мантію і всадив на ослоні посеред порожньої зали аудієнцій.

А навколо нього стали всі придворні, політики й лакизи королівства, всі занадто горді або ледачі, щоб заробляти на життя працею. Було їх багацько, можете не сумніватися, і вигляд вони мали величний.

Тоді двері рвучко розчинились і юрма багатих дам, кожна з яких прагнула стати королевою Квоку, увірвалася в зал. Король оглянув їх вельми стурбовано і вирішив, що вони всі й кожна зокрема такі старі, що можуть бути йому бабусями, і такі потворні, що можуть розганяти ворон з королівських ланів. Після чого втратив до них цікавість.

Проте багаті дами й не глянули на бідолашного королика, що скоцюрбився на ослоні.

Вони одразу оточили головного радника, котрий діяв, як аукціоніст.

— Скільки мені запропонують за корону Квокської королеви? — голосно спитав радник.

— Де та корона? — присікалася прискіплива стара дама, що недавно поховала дев'ятого чоловіка й мала за душею кілька мільйонів.

— Поки що корони немає, — пояснив головний радник, — але хто зробить найвищу ставку, здобуде право її носити і потім собі купить.

— Так-так, — сказала прискіплива стара дама, — зрозуміло.

І додала:

— Я ставлю чотирнадцять доларів.

— Чотирнадцять тисяч доларів! — вигукнула кислого вигляду жінка, худа, висока, з поморщеною шкірою. "Як печене яблуко" — подумав король.

Торг пішов швидкий і запеклий, і злиденні придворні аж засяяли, коли суми сягнули мільйонів.

— Він принесе нам чимале багатство, — прошепотів один своєму товаришеві, — а потім ми з приємністю йому допоможемо все розтринькати.

Король почав тривожитися. Ті жінки, що справляли враження добросердих чи приємних, перестали торгуватися через нестачу грошей, а от зморшкувата стара дама, здавалось, була повна рішучості здобути корону за всяку ціну, разом з чоловіком-хлопчиком. Ця прадавня істота так розпалилася, що аж перука їй на голові перехнябилася і штучна щелепа весь час випадала, неабияк налякавши малого короля. Вона ніяк не здавалась.

Урешті-решт головний радник завершив аукціон, вигукнувши:

— Продано Марії-Анні Бродзінській де ля Поркус за три мільйони дев'ятсот тисяч шістсот двадцять чотири долари й шістнадцять центів!

Кислого вигляду дама заплатила гроші готівкою на місці, довівши цим, що дія відбувається в казці.

Короля так стурбувала думка про одруження з цією огидною істотою, що він почав плакати й ридати. Після чого стара голосно ляснула його по вухах. Проте радник вилаяв її, що карає майбутнього чоловіка на людях, сказавши:

— Ви ще не одружені. Зачекайте до завтра, після весілля буде час. Зможете його кривдити, скільки захочете. А нині ми волиємо, щоб люди думали, ніби ви закохана пара.

Бідолашний король мало спав тієї ночі, так його пройняв жах перед майбутньою дружиною. А ще він не міг викинути з голови думку, що краще б йому одружитися зі зброяревою дочкою, своєю ровесницею. Він метався й крутився на твердому ліжку, доки місяць не зазирнув у вікно і його світло не лягло на голу підлогу, мов велике біле простирадло. Врешті, перевертаючись усоте, король стукнув рукою об таємну пружину в бильці великого червонодеревного ліжка — і одразу, гостро клацнувши, з бильця відскочила дошка.

Шум змусив короля глянути вгору і, побачивши відчинену дошку, він став навшпиньки, сягнув рукою і витяг зігнутий папір. Це були кілька аркушів, скріплених разом, наче книжка, і на першій сторінці стояли рядки:

Як буде король у біді з головою, Нехай він цей аркушик згорне удвоє, Потім слід аркуш піддати вогню — І я королівське бажання здійсню.

Це не дуже добрий вірш, та коли король прочитав його по складах у місячному сяйві, то відчув велику радість.

Немає сумнівів, що я тепер у біді з головою, — вигукнув він, — тому я негайно аркуш спалю й побачу, що буде.

Він одірвав аркуш, а решту книжки повернув у таємну схованку. Потім склав папірець удвоє, поклав його на ослін, черкнув сірником і запалив.

Пішов страшенний дим, як для такого малого клаптика паперу, а король сів на край ліжка і нетерпляче дивився.

Коли дим розвіявся, він з подивом побачив, що на ослоні, схрестивши руки й заклавши ногу на ногу, сидить круглий маленький чоловічок, курить чорну вересову люльку й спокійно дивиться на короля.

— Ну, ось і я, — сказав він.

— Та я бачу, — відповів королік. — Але як ви тут опинилися?

— Ти хіба не спалив папір? — запитав круглий чоловічок замість відповіді.

— Спалив, — визнав король.

— Отже, ти в біді і я прибув тебе з неї визволити. Я — Раб Королівського ліжка.

— О! — сказав король. — Я не знав, що такий є.

— І твій батько не знав, інакше не був би такий дурний, щоб продати все, що мав, заради грошей. До речі, твоє щастя, що він не продав цього ліжка. Тепер кажи, що ти хочеш.

— Точно не знаю, що я хочу, — відповів король, — проте знаю, чого не хочу — не хочу тієї старої баби, яка збирається за мене заміж.

— Та це легко, — сказав Раб Королівського ліжка. — Всього-на-всього треба повернути їй гроші, які вона заплатила головному радникові, й проголосити, що одруження скасовано. Не бійся. Ти король, і твоє слово закон.

— Безумовно, — сказав Величність, — проте я у великій грошовій скруті. Як же я житиму, якщо головний радник поверне Марії-Анні Бродзінській її мільйони?

— Тю! Це запросто, — знову відповів чоловічок і, сягнувши рукою в кишеню, витяг і кинув королю старомодний шкіряний капшук. — Тримай його при собі, — сказав він, — і завжди будеш багатий, бо зможеш виймати з капшука срібних двадцятип'ятицентових монеток, скільки захочеш, по одній за раз. Хоч би як часто ти виймав одну, інша негайно з'явиться в капшукі замість неї.

— Дякую, — гречно сказав король. — Ви мені зробили величезну ласку. Тепер я матиму гроші на всі мої потреби й не муситиму ні з ким одружуватись. Дякую вам тисячу разів!

— Нема за що, — відповів співрозмовник, повільно пихкнувши люлькою і спостерігаючи за кільцями диму в місячному сяйві. — Для мене це легко. Більше ти нічого не хочеш?

— Більше нічого зараз придумати не можу, — відказав король.

— Тоді, будь ласкавий, закрій таємну дошку в бильці ліжка, — сказав чоловічок. — Інші аркуші з книжки тобі якийсь час не можна буде використовувати.

Хлопець став на ліжку як перед цим, і дотягтись, закрив дошку так, що ніхто б нічого й не помітив. Потім обернувся до гостя, однак Раб Королівського ліжка вже зник. ^

— Я цього очікував, — сказав Його величність, — але мені жаль, що він не попрощався.

Зі спокійним серцем та з почуттям великого полегшення хлопець-король поклав шкіряний капшук під подушку, знову влігся й спав до ранку, мов убитий.

Коли сонце встало, Його величність теж устав, відпочилий і заспокоєний, і —

найперше, що зробив, — послав по головного радника.

Могутня особа прибула насуплена й нещасна, проте хлопець так перейнявся своєю радістю, що цього не помітив. Сказав:

— Я вирішив ні з ким не одружуватись, бо щойно сам знайшов багатство. Через те наказую вам повернути отій старій жінці гроші, які вона заплатила за право носити корону Квоксь-кої королеви. І зробіть публічну заяву, що одруження не буде.

Слухаючи це, головний радник затрусився, бо побачив, що молодий король вирішив правити в чесності. Вигляд у радника був такий винуватий, що Його величність запитав:

— Ну! А тепер що таке?

— Сір, — відповів нещасний тремтячим голосом, — я не можу повернути тій жінці гроші, бо я їх загубив!

— Загубив! — скрикнув король, охоплений подивом і гнівом.

— Так ото ж, Ваша величносте. По дорозі додому я зупинився коло аптеки купити содових пастилок для горла, бо воно в мене пересохло й захрипло через надмір голосних розмов. А Ваша величність має визнати, що це завдяки моїм зусиллям та жінка була змушена заплатити таку чудову ціну. Утім, ідучи в аптеку, я необережно лишив пакунок грошей на сидінні карети, а як повернувся, то їх не було. Злодія теж ніде не було видно.

— Ви поліцію викликали? — спитав король.

— Так, викликав. Але всі поліцаї були в сусідньому кварталі, і хоч пообіцяли знайти грабіжника, однак я маю мало надії, що знайдуть.

Король зітхнув.

— Що ж нам тепер робити? — запитав він.

— Боюсь, вам доведеться одружитися з Ма-рією-Анною Бродзінською, — відповів головний радник, — хіба що ви накажете катові стягти їй голову.

— Це було б хибно, — заявив король. — Жінка не повинна постраждати. І через те ми повернемо їй гроші, бо я за жодних обставин з нею не одружуся.

— Хіба ваше особисте багатство таке велике, щоб їй виплатити? — спитав радник.

— Так, звісно, — замислено сказав король, — але мені потрібен певний час, щоб його зібрати, і це буде ваше завдання. Викличте ту жінку сюди.

Радник послав шукати Марію-Анну, котра, коли почула, що не стане королевою, проте одержить назад свої гроші, прямо ошаліла й наляскала головного радника по вухах так люто, що пекло цілу годину. Та все ж вона пішла за ним у королівський залу аудієнцій і там голосно завимагала своїх грошей разом з відсотками, що росли за ніч.

— Радник загубив ваші гроші, — сказав хлопець-король, — але ми вам виплатимо все до пенні з мого приватного капшука. На жаль, вам доведеться взяти борг дрібною монетою.

— Це не має значення, — сказала вона, суплячись на радника так, ніби знов хотіла дотягтися до його вух. — Мені байдуже, що дрібною монетою, головне, щоб я одержала до пенні все, що моє, та ще й з відсотками. Де гроші?

— Тут, — відповів король, вручаючи радникові шкіряного капшука. — Усе срібними четвертаками, і їх треба виймати з капшука по одному за раз. Але їх вистачить, щоб оплатити ваші вимоги, ще й залишиться.

Оскільки стільців не було, то радник сів у кутку на підлогу й почав лічити срібні двадцятип'ятицентові монети з капшука, одну по одній. А стара жінка сіла на підлозі навпроти нього й приймала кожну монету з його рук.

Сума була велика: три мільйони дев'ятсот тисяч шістсот двадцять чотири долари шістнадцять центів. А двадцятип'ятицентових монет треба вчетверо більше, ніж доларів, щоб вийшла така сума.

Король лишив їх сидіти, а сам пішов до школи, а згодом часто підходив до радника й шанобливо перебивав його на час, потрібний, щоб узяти з капшука гроші на царювання. Хоч це й затримувало лічбу, але то була справа тривала й затримки не мали великого значення.

Король виріс, змужнів і одружився з гарненькою дочкою зброяра, і в них народилося двоє чудових дітей. Зрідка король з королевою заходили у велику палацову залу аудієнцій і показували малятам постарілого, сивоголового радника, який видавав срібні двадцятип'ятицентові монети засохлій старій бабі, котра стежила за кожним його рухом — щоб не надурив.

Це велика сума — три мільйони дев'ятсот тисяч шістсот двадцять чотири долари шістнадцять центів монетами по двадцять п'ять центів.

Оце так радника було покарано за недбале ставлення до чужих грошей. І оце так Марію-Анну Бродзінську було покарано за бажання одружитися з десятирічним королем, щоб носити корону Квокської королеви.

ВЛАСНИЦЯ ВЕДМЕДЯ

Мама поїхала в центр ходити по крамницях. Вона попросила Нору глядіти Джейн-Гледіс, і Нора пообіцяла, що глядітиме. Але була її черга натирати срібні столові прибори, тому вона сиділа в буфетній і лишила Джейн-Гледіс бавитися саму у великій кімнаті нагорі.

Дівчинка була не проти побути наодинці, бо якраз трудилася над своєю першою вишивкою — диванною подушкою татові на день народження. Вона вилізла на широке підвіконня й там усілася клубочком, схиливши каштанову голову над роботою.

Невдовзі двері тихенько відчинилися й знову зачинилися. Джейн-Гледіс подумала, що то Нора і не відвела погляду від канви, поки не зробила ще два стібки до незабудки. Потім вона таки підняла очі й вражено побачила незнайомого чоловіка, що стояв посеред кімнати й пильно на неї дивився.

Був він низенький, гладкий і важко дихав, бо ж піднімався по сходах. В одній руці держав поношений циліндр, а з-під пахви другої стирчала велика книга. Убраний був у чорний костюм, на вигляд старий і доволі потертий, а голова на маківці блищала лисиною.

— Даруйте, — сказав він, поки дитина дивилась на нього з серйозним подивом. — Ви

— Джейн-Гледіс Браун?

— Так, пане, — відповіла вона.

— Дуже добре. Дуже добре, їй-бо! — зазначив він з дивною усмішкою. — Я неабияк поблукав, поки вас знайшов, але нарешті пошук увінчався успіхом.

— Як ви сюди зайшли? — запитала Джейн-Гледіс, відчуваючи, як росте її недовіра до гостя.

— Це секрет, — сказав він таємничо.

Цього вистачило, щоб дівчинка насторожилась. Вона глянула на чоловіка, а чоловік глянув на неї, і обидва погляди були серйозні й навіть дещо тривожні.

— Що ви хочете? — спитала вона, з гідністю випрямляючись.

— А! Зараз перейдемо до діла, — сказав чоловік, пожвавішавши. — Буду з вами цілком щирий. Почну з того, що ваш батько мене скривдив вельми не по-джентльменськи.

Джейн-Гледіс зішла з підвіконня і вказала пальчиком на двері.

— Вийдіть з кімнати негайно! — вигукнула вона, і голос її тремтів з обурення. — Мій тато

— найкращий на світі. Він ніколи нікого не кривдив!

— Будьте ласкаві, дозвольте пояснити, — сказав гість, не звертаючи ані найменшої уваги на її вимогу вийти. — Ваш батько, можливо, добрий і ласкавий з вами, бо ви його маленька донечка. Та коли він у центрі міста сидить у своєму кабінеті, то найчастіше буває дуже суворий, особливо до продавців книжок. Якось я зайшов був до нього й запропонував купити повне зібрання творів Пітера Сміта, і що, ви гадаєте, він зробив?

Вона нічого не сказала.

— А те, — продовжував чоловік дедалі схвилюваніше, — що наказав швейцарові виставити мене з будинку! Що ви думаєте про таку поведінку "найкращого тата на світі", га?

— Думаю, що він зробив правильно, — сказала Джейн-Гледіс.

— Он як? Ну то, — сказав чоловік, — я рішуче прагну помститися за образу. Оскільки ваш батько великий, дужий і небезпечний, то я вирішив помститися його маленькій дочці.

Джейн-Гледіс здригнулася.

— Що ви збираєтеся робити? — спитала вона.

— Збираюся подарувати вам оцю книжку, — і він вийняв книжку з-під пахви. Потім сів на край стільця, поклав циліндр на килим і вийняв з кишені жилета авторучку.

— Напишу на ній ваше ім'я, — сказав. — Як пишеться "Гледіс"?

— Г-л-е-д-і-с, — відповіла дівчинка.

— Дякую. Тепер це, — продовжив чоловік, устаючи і з поклоном вручаючи їй книгу, — моя помста вашому батькові за його ставлення до мене. Либонь, він пошкодує, що не купив повного зібрання творів Пітера Сміта. Прощавайте, шановна.

Незнайомець підійшов до дверей, ще раз їй уклонився і вийшов з кімнати — і Джейн-Гледіс бачила, як він задоволено сам до себе сміявся.

Коли двері за дивним чоловічком нарешті зачинилися, дитина знов сіла на підвіконні й глянула на книжку. Палітурка була червона й жовта, на ній упоперек великими буквами було надруковане слово "Якжежйоготамки".

Вона з цікавістю розкрила палітурку й побачила своє ім'я, написане чорним чорнилом на першій же білій сторінці.

— Смішний він був чоловічок, — замислено сказала Джейн-Гледіс сама собі.

Дівчинка перегорнула сторінку й побачила великий малюнок клоуна, вдягненого в щось зелено-червоно-жовте, з трикутними плямами на обох щоках білісінького лиця та над очима. Поки вона розглядала малюнок, книжка в її руках задрижала, аркуш скрипнув і тріснув, і раптом клоун з нього вистрибнув і опинився на підлозі поруч з нею, ставши таким завбільшки, як звичайний клоун.

Він потягся, випрямляючи руки й ноги, дуже нечемно позіхнув, дурнувато хихикнув і сказав:

— Отак краще! Ти й не знаєш, як терпне тіло, коли довго пробудеш на плоскій сторінці.

Ви, мабуть, уявляєте, як злякалася Джейн-Гледіс і якими очима дивилась вона на клоуна, що вистрибнув з книжки.

— Ти такого не сподівалась, правда? — поглянув він на неї скося по-клоунськи. Потім обернувся, оглянув кімнату і Джейн-Гледіс засміялася попри свій подив.

— Що тебе насмішило? — запитав клоун.

— У вас спина вся біла! — вигукнула дівчинка. — Ви клоун тільки спереду.

— Цілком можливо, — відповів він роздратовано. — Художник намалював мене спереду. Йому не замовляли малювати мою спину, бо вона була б з другого боку аркуша.

— Але ж ви через це такий смішний! — сказала Джейн-Гледіс і сміялась, аж сльози на очі навернулися.

Клоун спохмурнів і сів на стілець так, щоб вона не бачила його спини.

— Я не єдиний у книжці, — зауважив він сердито.

Це нагадало дівчинці, що треба перегорнути сторінку. Вона ледь помітила, що на ній був малюнок мавпи, а тварина вже вистрибнула з книжки, добряче пом'явши папір, і приземлилась на широкому підвіконні поруч з нею.

— Ге-ге-ге-ге-ге! — зацокотіла тварина, стрибнула дівчинці на плече, а звідти — на стіл посеред кімнати. — Це так весело! Тепер я буду справжньою мавпою, а не її малюнком.

— Справжні мавпи не розмовляють, — сказала Джейн-Гледіс докірливо.

— Як ти знаєш? Ти себе коли-небудь бачила? — запитала тварина і засміялась голосно, і клоун теж засміявся, ніби йому сподобався жарт.

Дівчинка була вже геть спантеличена. Вона бездумно перегорнула ще одну сторінку і не встигла кинути другий погляд, як з книжки вискочив сірий віслюк і беркицьнув з підвіконня додолу, сильно гепнувши.

— Ти такий незграбний, — сказала дитина обурено, бо вухатий її трохи не

перекинув.

— Незграбний! А чом би й ні? — гиркнув віслюк злим голосом. — Якби дурний художник намалював тебе, не врахувавши перспективи — як оце мене, то ти, мабуть, теж би була незграбна.

— А що з тобою не так? — спитала Джейн-Гледіс.

— У мене передні й задні ноги з лівого боку коротші майже на шість дюймів, от у чому річ! Якщо художник не вмів малювати, то чого він узагалі брався за віслюка?

— Не знаю, — відказала дівчинка, бачачи, що віслюк очікує відповіді.

— Я насилу стою, — пробурчав віслюк, — і навіть найменша поклажа мене перекине.

— Не звертай уваги, — сказала мавпа, стрибнула на люстру й звислася з неї на хвості, аж Джейн-Гледіс злякалася, що вона позбиває всі лампочки, — той самий художник намалював мені вуха великі, мов у клоуна, хоч усі знають — у мавп вуха такі малі, що не варто й говорити, не те що малювати.

— Треба подати на нього в суд, — похмуро докинув клоун. — У мене нема спини.

Джейн-Гледіс подивилася на них усіх зі здивованим виразом на гарненькому личку й перегорнула наступну сторінку книжки.

Швидкий мов блискавка, звідти стрибнув через її плече плямистий жовто-коричневий леопард, приземлився на спинку великого шкіряного крісла й люто обернувся до всіх.

Мавпа видерлася на люстру ще вище й перелякано зацокотіла. Віслюк хотів утекти й одразу перекинувся на лівий бік. Клоун став ще біліший, ніж був, однак усидів незрушно на стільці, тільки свиснув з несподіванки.

Леопард присів на спинці крісла, шмагав хвостом з боку на бік і оглядав усіх по черзі — Джейн-Гледіс також.

— На кого з нас першого ти нападеш? — спитав віслюк, з усієї сили намагаючись знову звестися на ноги.

— Я не можу напасти ні на кого з вас, — гарикнув леопард. — Художник намалював мені закритого рота, тож у мене й зубів нема. І забув намалювати пазурі. Та я все одно страхітливий звір. Чи ні?

— О, так, — байдуже погодився клоун. — Може, ти й страхітливий. Але в тебе нема ні зубів, ні пазурів, і нас твоя страхітливість не обходить.

Це так роздратувало леопарда, що він жахливо загарчав, і мавпа з нього засміялася.

І тут книжка зісковзнула у Джейн-Гледіс з колін, дівчинка сіпнулася, щоб її вловити — і книжка широко розкрилася на одній з останніх сторінок. Джейн-Гледіс устигла мигцем побачити, що зі сторінки дивиться на неї лютий ведмідь ґризлі — і швидко відкинула книжку від себе. Вона впала з грюком посеред кімнати, але поряд з нею вже стояв велетенський ґризлі, котрий вирвався зі сторінки перед тим, як книжка закрилася.

— Тепер, — сказав леопард зі свого сідала, — бережися! З нього ти не посмієшся,

як з мене сміялася. Ведмідь має і пазурі, й зуби.

— Та вже ж маю, — сказав ведмідь низьким, глибоким, рикливим голосом. І вмію ними користуватися. Якщо ти читала цю книжку, то мене в ній описано як жахливого, жорстокого й безжального ґризлі, єдине призначення якого в житті — їсти маленьких дівчаток разом з тувельками, платтячками, стрічками і всім іншим! А тоді, пише автор, я плямкаю губами й упиваюся своїм злочином.

— Це жахливо! — сказав віслюк, стоячи навколішки й сумно трясучи головою. — Як думаєш, що на цього письменника найшло, що він такий злий на дівчат? А тварин ти теж їси?

— Письменник не вказує, що я їм іще щось, крім дівчаток, — відповів ведмідь.

— Дуже добре, — зауважив клоун, полегшено видихнувши. — Можеш їсти Джейн-Гледіс одразу, як забажаєш. Вона сміялася, що в мене нема спини.

— І сміялася, що в мене ноги не в перспективі, — ревнув віслюк.

— Ви теж заслужили на з'їдення, — зарепетував леопард зі спинки шкіряного крісла, — бо сміялися й дражнилися, що я не маю ні пазурів, ні іклів! Чи не думаєте ви, пане ґризлі, з'їсти клоуна, віслюка та мавпу після того, як доїсте дівчину?

— Може, й так. І леопарда на додачу, — прогарчав ведмідь. — Це залежить од того, чи дуже я голодний. Але почати я мушу з дівчинки, бо автор пише, що дівчат я люблю над усе.

Джейн-Гледіс дуже перелякалася, чуючи цю розмову і почала розуміти, що мав на увазі чоловічок, коли сказав, що дає їй книжку, щоб помститися. Безумовно, тато пошкодує, що не купив повного зібрання творів Пітера Сміта, коли прийде додому й побачить, що його дівчинку з'їв ґризлі — разом з тувельками, платтячком, стрічками і всім іншим!

Ведмідь звівся й став, тримаючи рівновагу, на задні лапи.

— Отакий я маю вигляд у книжці, — сказав він. Тепер дивіться, як я їстиму дівчинку.

Він поволі посунув до Джейн-Гледіс, а мавпа, леопард, віслюк і клоун стали навколо й дивились на ведмеда з великою цікавістю.

Та перш ніж ведмідь дійшов до дівчини, їй сяйнула несподівана думка й вона вигукнула:

— Стій! Не їж мене. Це було б неправильно.

— Чого? — спитав здивований ведмідь.

— Бо я тобою володію. Ти моя приватна власність, — відповіла вона.

— Не збагну, чого ти так вирішила, — сказав ведмідь розчарованим тоном.

— Як чого? Книжку дали мені. Моє ім'я є на першій сторінці. А твоє місце, за правилами, в книжці. Тому ти не смієш їсти свою власницю!

ґризлі завагався.

— Хтось із вас уміє читати? — спитав він.

— Я вмію, — сказав клоун.

— То подивись, чи вона каже правду. Її ім'я справді є в книжці?

Клоун підняв книжку й подивився на ім'я.

— Є, — сказав. — Джейн-Гледіс Браун. Написане цілком розбірливо великими буквами.

Ведмідь зітхнув.

— Тоді, звісно, я не можу її їсти, — вирішив він. — Цей письменник нікуди не годиться, так само, як і більшість письменників.

— Та він не такий і поганий, порівняно з художником, — вигукнув віслюк, намагаючись стояти рівно.

— Винні ви самі, — суворо сказала Джейн-Гледіс. — Чого ви не лишилися в книжці на своїх місцях?

Тварини дурнуватو подивились одне на одного, а клоун почервонів під білою фарбою.

— Справді... — почав, було, ведмідь, та одразу замовк.

Голосно продзвенів дзвінок при вході.

— Це мама! — схопилась на ноги Джейн-Гледіс. — Нарешті повернулась додому. Тому, дурні істоти...

Та вони її не дослухали, бо всі кинулись до книжки. Засвистіло, задзижчало, зашелестіли сторінки, і вже за мить книжка лежала на підлозі, геть така сама, як інші книжки, а дивне товариство Джейн-Гледіс усе зникло.

*****

Ця казка навчає нас думати швидко і ясно за будь-яких обставин. Якби Джейн-Гледіс не згадала, що вона власниця ведмедя, він би, мабуть, її з'їв ще до дзвінка.

ЗАЧАРОВАНІ БУКВИ

Якось одного гнома втомило його красиве життя й він захотів чогось нового. Гноми володіють значно потужнішими чарами, ніж інші безсмертні істоти — окрім, можливо, фей та ельфів. Отож, здавалося б, гном, який може здобути все, що захоче, варто йому лише забажати, просто мусить бути щасливим і вдоволеним. Та не так було з Попопо, гномом, про якого ми говоримо. Він прожив на світі тисячі років і спробував усіх задовольень, які тільки міг придумати. Тому життя його стало нудне, як у того, хто не може здійснити жодного бажання.

Урешті Попопо цілком випадково згадав про людей, які населяють міста, і вирішив їх провідати, подивитись, як їм живеться. Це була б непогана забава, замість утомливих годин неробства.

Отож якось уранці, після сніданку такого вишуканого, що ви й уявити собі не можете, Попопо вирушив у світ і одразу опинився посеред великого міста.

Сам він мешкав у місці такому тихому та спокійному, що міський рев його страшенно перелякав. Нерви в нього не витримали навіть трьох хвилин розглядання навсбіч, тому він вирішив відмовитися від пригоди й негайно повернувся додому.

На якийсь час гномове бажання побувати в земних містах було задоволене, проте невдовзі монотонне існування знову обтяжило гнома, і в голову йому прийшла ще одна думка. Уночі люди сплять і в містах має бути тихо. Він їх провідає вночі.

Вибравши відповідний час, Попопо в одну мить перенісся у велике місто та й почав тинятися по вулицях. Усі спали. Не гуркотіли вози повз тротуари, не штовхалися, не кричали й не віталися на ходу юрби заклопотаних людей. Навіть полісмени тихцем дрімали і якимось так склалося, що злодюг ніде не було.

Тиша заспокоїла Попопо нерви, і пригода почала йому подобатись. Він заходив у будинки і з великою цікавістю вивчав у них кімнати. Замки та засуви гнома не спиняли, а в темряві він бачив так само, як удень.

Незабаром Попопо зайшов у діловий район міста. Безсмертні істоти не знають крамниць; гроші, обмін та торгівля їм не потрібні. Тож гном просто розглядав з цікавістю товари та крам, як люди розглядають експонати в музеї.

Отак блукаючи, він зайшов у майстерню дамських капелюшків і здивувався, побачивши у великій скляній вітрині багато-пребагато жіночих капелюхів, на кожному чи там, чи тут було прикріплено по опудалу пташки. Хоч на деяких, найретельніше зроблених капелюхах, пташок було по дві, а то й по три.

А гноми ж відомі охоронці птахів і дуже їх люблять. Побачивши так багато своїх маленьких друзів у замкненій вітрині, Попопо розсердився й засумував, бо він же не знав, що капелюшники розміщують пташок на головних уборах навмисно. Тому він одсунув одні двері вітрини, свиснув малим щебетунцям особливим свистом, який гноми і всі птахи добре знають, та й гукнув:

— Друзі! Двері відчинені — вилітайте!

Попопо не знав, що пташки напхані клоччям, однак, напхана чи ні, а кожна пташка повинна коритися томському свистові та томському заклику. Тому пташки злетіли з капелюхів, вилетіли з вітрини й запурхали по всій майстерні.

— Бідолашечки! — сказав добросердий гном, — як же вам хочеться знов опинитися в полях і лісах.

Він одчинив зовнішні двері й вигукнув:

— Летіть собі! Відлітайте, мої гарнюні, і будьте знову щасливі.

Здивовані пташки одразу скорилися. Коли вони здійнялися в нічне небо, гном зачинив двері та й пішов далі гуляти вулицями.

До світанку він побачив багато-чого цікавого, однак, коли зажеврів день, іще не все місто обійшов, тому вирішив увечері прийти на кілька годин раніше.

Під кінець дня, одразу, як смеркло, він з'явився в місті і, проходячи повз капелюшну майстерню, помітив у ній світло. Зайшовши, гном виявив усередині двох жінок — одна схилила голову на стіл і гірко ридала, а друга її втішала.

Звісно, Попопо був невидимий для смертних, тож він став і послухав їхню розмову.

— Не плач, сестро, — сказала друга, — хоч твоїх гарних пташок і покрали, зате самі капелюшки лишилися.

— На жаль, — дужче заплакала перша, май-стриня-капелюшниця, — підрізаних капелюшків ніхто не купить, бо тепер модно носити на них пташок. А якщо я не продам своїх товарів, я розорюся.

І вона знову заридала, а гном тихцем вийшов з майстерні, трохи засоромлений тим,

що у своїй любові до пташок несвідомо скривдив і зробив нещасною земну істоту.

Ця думка трохи згодом повернула його в капелюшну майстерню, коли обидві жінки вже пішли з неї додому. Йому хотілось якось повернути пташок на капелюхи, щоб бідолашна жінка знову була щаслива. Він ходив, шукав, поки не набрів зовсім недалеко на підвал, повний сірих мишок, що жили там безтурботно, здобуваючи собі поживу тим, що прогризалися крізь стіни в сусідні будинки і крали з комор харчі.

— Це якраз те, що треба, — подумав Попопо, — я поміщу цих істот на капелюхи. Їхнє хутро майже так само м'яке, як і пір'я пташок, і, здається мені, миші на диво гарні й витончені тваринки. Ба більше, вони живуть крадіжками, а як будуть на жіночих капелюшках, то перевиховуються.

І він виконав закляття, яке витягло всіх мишей з підвалу й помістило на капелюшки у вітрині, так, що вони замінили пташок на вільних місцях. Вийшло дуже пристойно — принаймні з погляду гнома, який у своєму житті мало де бував. Щоб миші не порозбігалися з капелюшків, Попопо їх знерухомив. І так йому сподобалась його робота, що він вирішив лишитися в майстерні й подивитись, як зрадіє капелюшниця, побачивши вишукано прикрашені капелюшки.

Вона прийшла рано-вранці у товаристві сестри, лице в неї було сумне й зажурене. Підмівши й витерши пилюку, розсунувши штори, майстриня відкрила вітрину і виїняла капелюх.

Та як побачила крихітну сіру мишку, що вместилася серед стьожок та галунів, то голосно верескнула і, впустивши капелюха, одним стрибком вискочила на стіл. Сестра, почувши переляканий вереск, вискочила на стілець і вигукнула:

— Що таке? Що таке?

— Миша! — ахнула капелюшниця, дрижачи з жаху.

Попопо, бачачи це потрясіння, зрозумів, що миші людям особливо неприємні, і що він зробив серйозну помилку, вмістивши їх на капелюхи. Тому він тихо свиснув команду, яку чули тільки миші.

Вони всі негайно зістрибнули з капелюхів, вилетіли з одсунутих дверей вітрини й помчали до свого підвалу. Але ця дія так перелякала капелюшницю з сестрою, що вони, кілька разів голосно верескнувши, попадали додолу й по-вмлівали.

Попопо був добросердий гном, але побачивши, якого лиха завдала людям його нетямущість, одразу захотів додому й покинув бідолашних жінок самих приходити до тям.

Та він не міг позбутися прикрого почуття відповідальності і, добре поміркувавши, вирішив, що нещастя в капелюшниці почалися з того, що він випустив пташок, і все стане, як було, коли пташки знов опиняться у вітрині. Попопо любив пташок і не хотів знову прирікати їх на рабство, проте не знав, як інакше покласти край неприємностям.

Тому він подався шукати пташок. Вони за цей час залетіли далеко, але Попопо здолав цю відстань за одну секунду і виявив, що пташки сидять на гілках великого каштана й весело співають.

Побачивши гнома, пташки вигукнули: — Дякуємо, Попопо. Дякуємо, що нас

ВИЗВОЛИВ.

— Не дякуйте мені, — відказав гном, — бо я прибув відіслати вас назад у капелюшну майстерню.

— Чого це? — сердито запитала блакитна сойка, а інші перестали співати.

— Бо я виявив, що та жінка вважає вас своєю власністю і ваше зникнення стало для неї великим нещастям, — відповів Попопо.

— Ти згадай, які нещасні в її вітрині були ми, — серйозно сказала червоногруда вільшанка. — А щодо її власності, то ти ж гном, природний охоронець усіх птахів, ти ж знаєш, що Природа створила нас вільними. Звісно, злі люди нас устрелили й зробили з нас чучела, і продали капелюшниці, але сама ідея, що ми її власність, безглузда!

Попопо був збентежений.

— Якщо я лишу вас на волі, — сказав він,

— то злі люди знову вас устрелять і буде вам не краще, ніж було.

— Дурниці! — вигукнула блакитна сойка,

— тепер не встрілять, бо ми — чучела. До речі, сьогодні вранці двоє мисливців кілька разів у нас стріляли, проте кулі тільки розкуйовдили нам пір'я й застрягли в нашій набивці. Ми тепер людей не боїмося.

— Слухайте! — сказав Попопо суворо, бо відчув, що пташки перемагають у суперечці,

— бідна капелюшниця розориться, якщо я не поверну вас у її майстерню. Ви просто необхідні, щоб належно прикрасити капелюхи. Така тепер мода, щоб жінки носили на капелюхах пташок. Вироби бідної капелюшниці, хоч і оздоблені стьошками та галунами, нічого не варті, доки на них не всядетесь ви.

— Моду, — урочисто сказав чорний дрізд, — придумали люди. Хіба є закон серед птахів чи гномів, який вимагає, щоб ми були рабами моди?

— Отож-бо! Яке нам діло до моди? — верес-кнула коноплянка. — Якби була мода носити на жіночих капелюхах гномів, невже б ти із задоволенням там сидів? Відповідай мені, Попопо!

Попопо був у розпачі. Він не міг скривдити пташок і відіслати їх назад до капелюшниці, але й не хотів, щоб капелюшниця страждала через їх пропажу. Тому він подався додому міркувати, що ж його робити.

Добряче наміркувавшись, він вирішив порадитися з королем гномів, одразу пішов до Його величності й усе чисто розповів.

Король насупився.

— Буде тобі наука, що втручатись у людські справи не годиться, — сказав він. — Та оскільки ти заварив цю кашу, то твій обов'язок усе виправити. Одне певно — наших пташок не можна поневолювати. Через це ти мусиш змінити моду, щоб жінкам більше не стильно було носити на капелюхах птахів.

— Як же я це зроблю? — спитав Попопо.

— Досить легко. Мода часто змінюється межи людьми, котрим скоро набридає носити щось одне. Коли вони читають у своїх газетах і журналах, що в моді таке й таке,

то ніколи не ставлять цього під сумнів, а одразу скоряються велінню моди. Тому ти маєш піти в газети й журнали і зачаклувати букви.

— Зачаклувати букви! — луною відгукнувся здивований Попопо.

— Саме так. Змусь їх читати, що вже немодно носити на капелюхах пташок. Це буде розрада для бідолашної майстрині і водночас визволення для тисяч наших дорогих пташок, яких так жорстоко використовували.

Попопо подякував мудрому королю й виконав його пораду.

Гном завітав у редакції всіх журналів і газет того міста, а тоді інших міст, доки не лишилось на землі видання, на сторінках якого не було б надруковано про нову моду. Часом Попопо зачаровував букви, і той, хто читав часопис, бачив тільки те, що хотілося гномові. Часом він заходив до заклопотаних редакторів і дурманив їм голови, доки вони не писали точнісінько те, що він хотів. Люди рідко здогадуються, як сильно на них впливають феї, гноми та ельфи, як часто вони вкладають у їхні голови думки, зрозуміти які можуть тільки маленькі безсмертні.

На ранок, коли бідна капелюшниця переглядала газету, вона з великою радістю прочитала, що "ні одна жінка тепер не зможе носити на капелюшку пташок і бути модною, бо нове віяння потребує тільки стюжок та галунів".

Попопо після цього з великим задоволенням провідав усі капелюшні майстерні, які тільки міг знайти, і пооживляв чучельця пташок, бездумно викинутих майстрами як непотріб. І вони полетіли в поля й ліси з піснями вдячності доброму гномові, який їх урятував.

Часом мисливець бахне з рушниць в пташку, а тоді дивується — влучив він чи ні. Але ви читали цю казку і зрозумієте, що та пташка — то, мабуть, чучело з якоїсь капелюшної майстерні, а його, звісно, з рушниць не вб'єш.

СМІХОТЛИВИЙ БЕГЕМОТ

На одній з верхніх приток річки Конго жила стародавня й аристократична родина бегемотів, яка хизувалася родоводом, що сягав далі часів Всесвітнього потопу, далі появи людини — далеко в глибину віків, коли світ ще був новий.

Вони завжди жили на берегах тієї самої річки, тому кожен її вигин, кожна бистрина, кожна яма й мілина, кожен камінь і пень, кожна калюжа при березі були їм знайомі, мов рідні матері. Думаю, вони ще й досі там живуть.

Недавно у вождиці цього бегемотського племені народилося дитя, яке назвали Кео, бо воно було товстеньке й кругле. Щоб вас не ввело це в оману, я скажу, що бегемотською мовою слово "Кео", правильно перекладене, означає "гладке й ледаче", а не "товстеньке й кругле". Однак ніхто не звернув увагу вождиці на помилку, бо ікла в неї були надзвичайно довгі й гострі, і вона вважала, що Кео — найкраще дитя на світі.

Як на бегемота, Кео справді був нівроку. Він качався й грався в м'якому болоті на річкових берегах, і перевальцем ходив на суходіл пощипати листя дикої капусти, що там росла, і взагалі зранку до вечора був веселий та всім задоволений. Веселішого за нього бегемотика в стародавній родині ще не бувало. Його червоні очиці завжди сяяли радістю, при всякій нагоді він сміявся своїм радісним сміхом, а часто сміявся й без

нагоди.

Тому чорношкірі люди, які жили там поряд, називали його "Іппі", тобто "Веселун", хоч і не сміли підходити до нього близько через його несамовиту матір та його так само несамовитих дядьків, тіток, двоюрідних братів і сестер, які населяли берег річки.

І хоч ці чорношкірі люди, що жили в невеличких селах, розкиданих поміж дерев, не сміли відкрито нападати на шляхетну родину бегемотів, та вони на диво полюбляли бегемотяче м'ясо, якщо могли його запопасти. Для бегемотів це не була таємниця. А ще, коли чорношкірим вдавалося вловити цих тварин живцем, вони каталися на них у джунглях, наче на конях, роблячи з них рабів.

Отож, маючи все це на увазі, плем'я бегемотів, хоч би де внюхало масний запах чорних людей, завжди люто на них нападало і, якщо когось наздоганяло, то шматувало гострими іклами чи втоптувало в землю здоровецькими ногами.

Це була безперервна війна між бегемотами та чорними людьми.

Ґуї жив у маленькому сільці чорношкірих. Він був сином вождевого брата й онуком сільського чаклуна, літнього вже чоловіка, якого називали "безкосте чудо", бо він міг скрутитися кільцями, мов змії, і не мав кісток, які б перешкоджали йому згинати тіло в будь-яке положення. Через те він ходив, хитаючись, проте чорні люди дуже його шанували.

Хатину Ґуї мав зліплена з гілля та глини, а одяг його складався з трав'яного килимка, обгорнутого навколо стегон. Однак те, що він був родич вождя та чаклуна, надавало йому певної гідності, а ще він дуже полюбляв подумати на самоті. І, мабуть, цілком природно, що думи його частенько зверталися до ворогів — бегемотів, і до того, що треба їх якось переловити.

Нарешті Ґуї придумав як і почав копати велику яму в землі, якраз посередині між двома крутими вигинами річки. Коли яму було закінчено, він накрив її дрібними галузками й присипав землею, розрівнявши поверхню так майстерно, що ніхто б і не запідозрив, що там велика яма. Після цього Ґуї стиха засміявся сам до себе та й пішов додому вечеряти.

Того вечора вождиця сказала Кео, чудовому, як на його вік, дитяті:

— А збігай-но за вигин річки й попроси дядька Ніккі, хай прийде. Я знайшла незнайому рослину і хочу, щоб він сказав, чи вона їстівна.

Веселун радісно засміявся й рвонув виконувати доручення, бо відчув свою важливість — як той хлопчик, котрого вперше в житті послали в бакалійну крамницю на розі купити дріжджів.

— Ух-ух-ух-ух! Ух-ух-ух-ух! — отак він сміявся, і якщо ви думаєте, що бегемоти так не сміються, то прислухайтеся й переконаєтеся, що я кажу правду.

Він виліз з багнюки, в якій валявся, і потупав крізь кущі. Останнє, що почула його мати, лежачи до половини у воді, а до половини на березі, було його музикальне "ух-ух-ух-ух", що стихало вдалині.

У Кео був такий веселий настрій, що він не дивився, куди ступав, отож неабияк здивувався, коли посеред сміху земля під ним розійшлася — і він упав на дно глибокої

ями, викопаної Ґуї. Він не покалічився, але, падаючи, боляче вдарився носом. Тому перестав сміятися й почав думати, як вилізти з ями. Кео виявив, що стіни її вищі, ніж його голова, і що він у полоні.

Він трохи посміявся зі свого лиха, сміх його заспокоїв і схилив до сну, та так, що він про-хрорів цілу ніч до самого ранку.

Уранці Ґуї зазирнув з-за краю в яму й вигукнув:

— Ти ба, це ж Іппі — Веселун!

Кео впізнав запах чорного чоловіка й спробував задерти голову, щоб його вкусити. Побачивши це, Ґуї промовив бегемотською мовою, якої навчився від діда-чаклуна:

— Заспокойся, малий. Ти мій полонений.

— Зараз, тільки ногу тобі відкушу, якщо дістану, — відказав Кео й засміявся зі свого жарту. — Ух-ух-ух-ух!

Проте Ґуї, розсудливий чорний чоловік, пішов геть, не вступаючи в балачки, і не повертався аж до наступного ранку. Коли він знову нахилився над ямою Кео, той так охляв з голоду, що вже й сміятися не міг.

— Здаєшся? — спитав Ґуї, — чи й досі хочеш битися?

— Що буде, якщо я здамся? — поцікавився Кео.

Чорний чоловік розгублено почухав кучеряву потилицю.

— Важко сказати, Іппі. Для роботи ти ще молодий, а якщо я вб'ю тебе на м'ясо, то втрачу твої ікла, бо вони ще не вирости. Чого, о, Веселуне, ти впав у мою яму? Я хотів уловити твою матір чи когось із дядьків.

— Ух-ух-ух-ух! — засміявся Кео. — Доведеться мене відпустити, чорний чоловіче, якщо користі з мене ніякої!

— Не відпущу, — проголосив Ґуї, — хіба що, — додав він, подумавши, — ми з тобою домовимось.

— Розкажи, про що домовлятися, чорний, бо я голодний, — сказав Кео.

— Я тебе відпущу, якщо ти поклянешся іклами рідного діда, що повернешся сюди через рік і день і знову станеш моїм полоненим.

Юний бегемот задумався, бо знав, що це дуже урочисто — клястися дідовими іклами. Та голод мучив страшенно, а рік і день, здавалося, такий довгий час, що він сказав, ще раз безтурботно засміявшись:

— Ну добре. Якщо ти мене зараз відпустиш, я клянуся дідовими іклами повернутись до тебе через рік і день і стати твоїм полоненим.

Ґуї був вельми задоволений, бо знав, що через рік і день Кео буде майже геть дорослий. Тому він почав розкопувати один край ями й закидати її землею, доки не зробив схил, по якому бегемот міг би вилізти.

Кео так зрадів, коли знов опинився на поверхні землі, що весело й голосно зареготав, а тоді сказав:

— До побачення, Ґуї. Побачиш мене знову через рік і день.

І перевальцем потрюхикав до річки, щоб побачити матір і поснідати, а Ґуї повернувся в село.

У наступні місяці чорний чоловік, коли лежав у хатині чи полював у лісі, чув, як оддале-ку сміється бегемот: "Ух-ух-ух-ух". Та Ґуї тільки всміхався про себе й думав: "Рік і день проминуть швидко!"

Коли Кео повернувся до матері живий-здоровий, усі члени племені переповнилися радістю, бо Веселун був загальним улюбленцем. Та коли він сказав їм, що через рік і день мусить знову стати рабом чорного чоловіка, вони почали плакати й ридати, і їхніх сліз було так багато, що річка піднялась на кілька дюймів.

Звісно, Кео тільки сміявся з їхнього горя, проте було скликано загальні збори племені, щоб серйозно обговорити цю справу.

— Він поклявся дідовими іклами, — сказав дядько Ніккі, — і повинен дотримати слова. Та наш обов'язок — урятувати його від смерті чи від життя в рабстві.

З цим усі погодились, але ніхто не міг придумати, як урятувати Кео від лихої долі. Місяці минали, і всі родичі-бегемоти ходили сумні й похмурі — окрім самого Веселуна.

Зрештою у Кео лишився всього тиждень свободи і його мати-вождиця стала така нервова й так переживала, що було скликано ще одні збори племені. До цього часу сміхотливий бегемот виріс і став просто велетенський — майже п'ятнадцять футів завдовжки і шість заввишки, — а його ікла стали біліші й міцніші, ніж у слона.

— Якщо ми нічого не зробимо, щоб урятувати моє дитя, — сказала мати, — я вмру з горя.

Тоді деякі з родичів почали пропонувати всякі дурниці, та врешті-решт дядько Неп, мудрий і здоровецький бегемот, сказав:

— Треба нам іти до Ґлінкомока й просити в нього допомоги.

І всі замовкли, бо треба було великої відваги, щоб стати перед могутнім Ґлінкомоком. Але материнська любов зрівняється з яким хочеш героїзмом.

— Я сама до нього піду, якщо дядько Неп мене проведе, — швидко сказала вона.

Дядько Неп задумливо поколотив передньою ногою м'яке болото й ліниво похитав з боку на бік коротким хвостом.

— Ми завжди слухалися Ґлінкомока й виявляли йому велику повагу, — сказав він. — Через те я не боюся перед ним стати. Я піду з тобою.

Усі інші схвально заперхали, дуже раді, що їх самих не покликали йти.

Отож вождиця та дядько Неп разом з Кео, що плив поміж ними, вирушили в дорогу. Вони пливли вгору по річці цілий день, і ще один, і під вечір припливли до високої й стрімкої, мов стіна, скелі, під якою була печера, де мешкав могутній Ґлінкомок.

Це страхотливе створіння було трохи звіром, трохи людиною, трохи птахом і трохи рибою. Жило воно тут од початків світу й завдяки мудрості років стало трохи чаклуном, трохи чарівником, трохи магом і трохи ворожбитом. Люди його не знали, а от древні звірі знали й боялися.

Троє бегемотів затрималися перед печерою, з передніми ногами на березі й тілом у воді, й хором вигукнули привітання Ґлінкомокові. Оразу ж по тому вхід у печеру потемнішав і створіння висковзнуло до них у цілковитій тиші.

Бегемоти боялись на нього глянути й поховали голови між ноги.

— Ми прийшли, о, Глінкомоче, благи твоєго милосердя й дружньої допомоги, — почав дядько Неп і розповів про полон Кео, і як той пообіцяв повернутися до чорного чоловіка.

— Він мусить дотримати обіцянки, — сказало створіння голосом, схожим на зітхання.

Мати-бегемотиха голосно застогнала.

— Але я його підготую, і він подолає чорного чоловіка й поверне собі свободу, — продовжив Глінкомок.

Кео засміявся.

— Підними праву лапу, — наказав Глінкомок. Кео підкорився, і створіння торкнулось його ноги довгим волохатим язиком. Потім подержало чотири кістляві руки над схиленою головою Кео й пробурмотіло якісь слова мовою, невідомою ні людині, ні звірові, ні птахові, ні рибі. По тому знов промовило бегемот-ською:

— Твоя шкура тепер стала така тверда, що людина її не ушкодить. Сила твоя більша, ніж у десяти слонів. Ноги такі швидкі, що ти легко переганятимеш вітер. Розум гостріший за тернові колючки. Хай людина тебе боїться, а ти навіки вижени страх з грудей, бо з усього твого роду ти — наймогутніший!

Потім жахливий Глінкомок нахилився й Кео відчув його палючий вогненний подих, коли він шепотів йому на вухо дальші вказівки. У наступну мить Глінкомок ковзнув назад у свою печеру і навздогін йому полетіли голосні подяки трьох бегемотів, які сповзли у воду й негайно вирушили додому.

Материне серце було сповнене радості. Дядько Неп зрідка здригався, коли згадував Глінкомоків вигляд; а Кео веселився, як тільки міг, і, не вдовольняючись плаванням зі сповненими гідності старшими, пірнав попід ними, обпливав навколо них колами й щасливо сміявся на кожнісінькому дюймі дороги додому.

Плем'я дуже раділо й славало могутнього Глінкомока за те, що допоміг синові вождиці. А коли настав день, щоб Веселун ішов здаватися чорному чоловікові, усі поцілували його на прощання без найменшого страху за його безпеку.

Кео подався в джунглі в доброму гуморі, і всі чули його "ух-ух-ух-ух!" ще довго по тому, як він зник з очей.

Ґуї лічив дні й знав, коли очікувати Кео. Проте він був приголомшений, який велетенський виріс його полоняник, і похвалив себе за мудру угоду, котру уклав рік тому. Кео був такий гладкий, що Ґуї сповнився рішучості його з'їсти — так, усього він не подужає, але недоїдену тушу продасть односельцям.

Тож він узяв ножа й спробував його встромити в бегемота, проте шкура була така цупка, що ніж її не проткнув. Ґуї спробував інших знарядь, проте й вони не завдали Кео ані найменшої подряпини.

Тепер Веселун засміявся своїм найрадіснішим сміхом, аж навколишні ліси обізвалися луною: "Ух-ух-ух-ух". І Ґуї вирішив не вбивати бегемота, оскільки це неможливо, а використовувати його як тяглову тварину. Він виліз Кео на спину і наказав йому йти. Кео жваво потрюхикав по селу, і його малі очиці весело сяяли.

Іншим чорношкірим дуже сподобався сусідів полоняник, і вони почали просити дозволу покататися на Веселуновій спині. І Ґуї дозволив

— взамін за браслети, ракушкове намисто й маленькі золоті прикраси, доки не назбирав цілу купу брязкалець. Тоді десяток чорних людей вилізло Кео на спину і найближчий до носа крикнув:

— Біжи, болотяний собако! Біжи!

І Кео побіг. Він ступав м'яко, мов вітер, і мчав од села, лісом, прямо на берег річки. Чорношкірі вили зі страху, Веселун ревів зі сміху

— і мчав їх далі, далі й далі!

А тоді перед ними, на тому березі річки, з'явився чорний вхід Ґлінкомокової печери. Кео кинувся у воду, пірнув на дно, кинувши чорних людей боротися з течією і випливати самих. Та Ґлінкомок почув регіт Кео й знав, що робити. Коли Веселун вплив на поверхню й видмухав воду з горлянки, жодного чорношкірого не було видно.

Кео повернувся в село один, і Ґуї здивовано його спитав:

— Де мої брати?

— Не знаю, — відповів Кео. — Я завіз їх далеко, й вони лишились там, де я їх покинув.

Ґуї розпитував би ще, однак нова юрба чорношкірих нетерпляче чекала катання на спині сміхотливого бегемота. Вони заплатили ціну й повилазили на свої місця, після чого передній сказав:

— Біжи, болотяна нечупаро! Біжи!

І Кео побіг так само, як перед цим, одвіз їх до входу в Ґлінкомокову печеру й повернувся один.

Але тепер Ґуї стривожився долею земляків, бо лишився єдиним чорним чоловіком у селі. Тож він виліз на бегемота й крикнув:

— Біжи, болотяний кнуряко! Біжи!

Кео засміявся своїм веселим "ух-ух-ух-ух!" і помчав зі швидкістю вітру. Але тепер він біг прямо на берег, де жило його рідне плем'я, і, як добіг, забрів у річку, пірнув на дно й лишив Ґуї плавати на бистрині.

Чорний чоловік почав пливти до правого берега, але побачив, що там дядько Неп і половина племені чекають, щоб утоптати його в намул. Тому він повернув до лівого берега, а там стояла вождиця-мати та дядько Ніккі, червоноокий і злий — обоє тільки й чекали, щоб розтерзати його іклами.

Ґуї з жаху голосно заверещав і, помітивши Веселуна, що плавав неподалік, вигукнув:

— Рятуй мене, Кео! Врятуй, і відпущу тебе з рабства!

— Цього мало, — засміявся Кео.

— Я служитиму тобі все життя! — заверещав Ґуї, — робитиму все, що накажеш!

— А повернешся через рік і день, щоб стати моїм полоненим, якщо я дозволю тобі втекти?

— Повернись! Повернись! Повернись! — вигукнув Ґуї.

— Поклянись кістками свого діда, — наказав Кео, пам'ятаючи, що в чорношкірих людей немає іклів, щоб клястися.

І Ґуї поклявся кістками свого діда.

Тоді Кео підплив до чорношкірого і той знову виліз йому на спину. Так вони добралися до берега, де Кео сказав матері і всьому племені про угоду, яку уклав з Ґуї, — що той повернеться через рік і день і стане його рабом.

Через те чорному чоловікові дозволили піти з миром, а Веселун жив собі серед своїх і був щасливий.

Коли минув рік і день, Кео почав виглядати повернення Ґуї, однак той не прийшов — ні тоді, ні навіть пізніше.

Бо чорний чоловік зав'язав у вузлик свої браслети, ракушкове намисто та маленькі золоті прикраси і помандрував за багато миль в інший край, де про стародавнє й шляхетне плем'я бегемотів ніхто нічого не знав. Завдяки своєму багатству він став там великим вождем і всі люди йому кланялися.

Удень він був гордий та пишний. А от уночі він трусився й крутився на ліжку й не міг заснути. Совість його мучила.

Бо він поклявся кістками рідного діда, а в його діда не було кісток.

ЧАРІВНІ ЦУКЕРКИ

Жив собі в Бостоні старезний мудрий аптекар доктор Доус, котрий трохи бавився чарами. А ще в Бостоні жила молода дама Кларибель Саде, котра мала багато грошей, мало розуму й палке бажання виступати на сцені.

Отож пішла Кларибель до доктора Доуса й сказала:

— Я не вмію ні співати, ні танцювати, не вмію читати вірші чи грати на піаніно. Я не акробатка, не стрибунка й не боксерка. Але я бажаю потрапити на сцену. Що мені робити?

— І ви готові платити за здійснення вашого бажання? — спитав мудрий аптекар.

— Аякже, — відповіла Кларибель, дзеленькаючи гаманцем.

— То прийдіть до мене завтра о другій, — сказав він.

Цілий вечір він вправлявся в тому, що люди називають "хімічне чаклунство", і коли на другий день о другій прийшла Кларибель, аптекар показав їй коробочку, наповнену штуками, що вельми нагадували французькі цукерки.

У нас тепер вік прогресу, — сказав старий,

— і я тішу себе надією, що йду з ним у ногу. Який-небудь старомодний чаклун примусив би вас ковтати гидкі-гіркі пігулки, а я взяв до уваги зручність і ваш смак. Оце вам чарівні цукерки. Якщо з'їсте бузкову, то зможете танцювати легко й граціозно, наче тренувалися все життя. Після рожевої будете співати, мов соловейко. Біла зробить з вас найкращого читця віршів на землі. Шоколадна зачарує вас грати на піаніно краще за Рубінштейна, а після лимонно-жовтої цукерки зможете боксувати ногами на шість футів вище голови.

— Як чудово! — вигукнула Кларибель зі щирим захватом. — Ви, поза сумнівом, найрозумніший чаклун і найдбайливіший рецептурник!

І вона простягла руку по коробку.

— Кхе-кхе! — сказав мудрець, — оплатіть, будьте ласкаві.

— О, так! Авжеж! Яка ж я дурна, що забула!

— схаменулась вона.

Аптекарь розсудливо тримав коробку у своїх руках, поки Кларибель виписувала чек на велику суму грошей. Після цього він дозволив їй самій тримати коробку.

— А вони досить сильні? — занепокоєно допитувалась вона. — Мені зазвичай потрібна велика доза, щоб ліки на мене подіяли.

— Я єдиного боюся, — відповів докор Доус,

— що вони вийшли занадто сильні. Бо це мені вперше замовили такі чудесні ласощі.

— Не турбуйтеся, — сказала Кларибель, — що сильніше вони діятимуть, то краще я виступатиму.

Сказавши це, вона пішла, але по дорозі забігла в галантерейну крамницю, захопилась чимось іншим і забула коштовну коробку на прилавку, де продавалися стрічки.

Потім до прилавка підійшла маленька Бес-сі Боствік, щоб купити стрічку у волосся, і поклала свої пакунки поряд з коробкою. А як уже йшла, то, не помітивши, прихопила її разом зі своїми згортками та пакетами і подріботіла додому.

Бессі не знала — доки не повісила плаща у шафу в коридорі й не полічила куплене — що принесла на одну коробку більше. Вона її відкрила й вигукнула:

— Ти ба, це ж коробка цукерок! Мабуть, хтось мені доклав помилково. Але вона така маленька, що нема чого турбуватись — усього кілька штук.

Висипала вона цукерки в миску, що стояла на столі, і вибрала одну шоколадну — вона любила шоколад — та й з'їла її, смакуючи, поки вивчала накуплене.

Купила Бессі трошки, бо їй було тільки дванадцять років і батьки ще не дозволяли їй тратити багато грошей у крамницях. Та, приміряючи стрічку для волосся, вона раптом відчула сильне бажання пограти на піаніно, і бажання це врешті стало таке нездоланне, що дівчинка пішла у вітальню і відкрила кришку інструмента.

Досі вона з великою мукою якось вивчила дві п'єси, які виконувала, смикаючи правою рукою, а про ліву забувала, і виходив жахливий дисонанс. Та під дією шоколадної цукерки вона сіла й легенько пробіглась пальцями по клавішах, витворюючи таку виняткову гармонію, що й сама зачудувалася зі свого виконання.

Та це була тільки прелюдія. Наступної миті Бессі накинулася на Сьому сонату Бетховена й зіграла її пречудово.

Мати, почувши незвичний шквал мелодій, зійшла вниз подивитись, хто це такий музикальний прийшов у гості. Та коли вона виявила, що це її рідна донечка так божественно грає, то їй аж серце закалатало (вона була до цього схильна) і довелося сісти на диван, поки серце заспокоїлось.

Тим часом Бессі грала одну п'єсу за одною з невгамовною енергією. Вона любила музику й тепер виявила, що їй вистачає просто сидіти за піаніно, слухати музику й

дивитись, як пальці самі пурхають по клавішах.

Сутінки в кімнаті згустились, додому прийшов батько Бессі, повісив капелюха й плаща, поставив парасольку. Потім зазирнув у вітальню побачити, хто грає.

— Боже мій! — вигукнув він. Однак мати тихенько підійшла до нього з пальцем коло губів і прошепотіла:

— Не перебивай її, Джоне. Наша дитина, здається, в трансі. Ти коли-небудь чув таку грандіозну музику?

— Либонь, вона вундеркінд! — ахнув приголомшений батько. — Заткне за пояс найкращих віртуозів! Це просто чудесно!

Поки вони стояли й слухали, прибув сенатор, якого вони того вечора запросили були в гості. Не встиг він зняти плаща, як зайшов ще один гість — професор Єльського університету, людина глибокої вченості й великих наукових досягнень.

Бессі грала; четверо дорослих стояли тісною, проте мовчазною і враженою групкою, слухаючи музику й чекаючи, коли удар ґонґа покличе до столу.

Голодний пан Боствік мимоволі взяв з вази на столі в коридорі рожеву цукерку і з'їв. Професор на нього дивився, тому пан Боствік чемно посунув до нього вазу. Професор з'їв лимонно-жовту цукерку, а сенатор простяг руку і взяв бузкову. Він її не з'їв, щоб не перебивати апетит, а поклав у кишеньку жилета. Пані Боствік, що уважно слухала свою не по літах обдаровану дочку, не думаючи, що робить, узяла останню, білу, цукерку й повільно її поглинула.

Миска тепер була порожньою, й Кларибель Саде навіки позбулася свого дорогоцінного добра!

Раптом пан Боствік, величенький з себе чоловік, заспівав високим сопрано. Це була та сама пісня, що грала Бессі, і дисонанс був такий жахливий, що професор усміхнувся, сенатор затулив вуха руками, а пані Боствік перелякано скрикнула:

— Джоне!

Її чоловік продовжував співати, ніби намагався перевершити славетну Крістину Нільсон, і не звертав уваги ні на дружину, ні на гостей.

На щастя, пролунав ґонґ, кличучи до столу, пані Боствік одтягла Бессі од піаніно й провела гостей у їдальню. Пан Боствік пішов за всіма, співаючи "Останню троянду літа", ніби його викликала на біс ціла тисяча захоплених слухачів.

Бідолашна жінка була в розпачі через негідну чоловікову поведінку і думала, що б його зробити, щоб якимось його приборкати. Професор здавався серйозніший, ніж завжди. Сена-торове лице виказувало образу, а Бессі все перебирала пальцями, ніби й досі хотіла грати на піаніно.

Пані Боствік вдалося всіх повсаджувати, хоч її чоловік і почав нову арію. А тоді служниця внесла суп.

Коли вона подавала миску професорові, той збуджено закричав:

— Підніміть вище! Вище, кажу вам!

І, підстрибнувши, несподіваним ударом ноги підбив миску аж до стелі, звідки вона обляпала супом Бессі й служницю, перш ніж розбитися об професорову лису голову.

При цьому огидному вчинку сенатор зіскочив зі стільця, скрикнув з жаху й зиркнув на господиню.

Пані Боствік уже якийсь час стояла, вражено дивлячись просто себе; але тепер, уловивши сенаторів погляд, вона граціозно вклонилась і з натиском почала декламувати "Атаку легкої бригади".

Сенатор здригнувся. Такого ганебного буйства в порядній родині він досі не бачив і не чув. На кону стояла його репутація, проте, як, либонь, єдиній у кімнаті нормальній людині, йому не було кому пожалітися.

Служниця, істерично ридаючи, втекла на кухню; пан Боствік виспівував "О поклянись мені"; професор цілився ногою в кулі люстри; пані Ботсвік перекинулася на декламування "Хлопець стояв на палаючій палубі", а Бессі прокралась у вітальню й витарабанювала увертюру з "Летючого голландця".

Сенатор не був упевнений, що й сам зараз не збожеволіє, тож тихо вислизнув з гармидеру і, вхопивши в коридорі капелюха й плаща, вискочив з будинку.

Того вечора він засидівся допізна за написанням політичної промови, яку назавтра мав виголосити у Феньєл-Холі, однак пережите у Ботсвіків так його рознервувало, що він ніяк не міг зібратися з думками, часто робив перерви, з жалем хитав головою й пригадував усе дивне, що бачив у тому зазвичай шанованому домі.

На другий день він зустрів пана Ботсвіка на вулиці, проте пройшов мимо з кам'яним виразом невпізнання на лиці. Він відчував, що не може собі дозволити знайомство з таким добродієм і надалі. Пан Ботсвік, звісно, був обурений цією прямою зневагою, однак у його пам'яті збереглися туманні спогади про якийсь незвичайний випадок під час учорашньої гостини і він не знав, обурюватись йому через сенаторове ставлення чи ні.

Політичні збори були неабиякою подією, бо сенатор славився в Бостоні своїм красномовством. Отож у великому залі ніде було яблуку впасти, і в одному з перших рядів сиділа родина Боствіків разом з ученим ельським професором. Усі були втомлені й бліді, наче після бурхливого вечора, і сенатор так рознервувався від їхнього вигляду, що більше в їхній бік і не глянув.

Поки мер його представляв, видатний промовець совався на стільці. Випадково запустивши вказівний і великий пальці в кишеньку жилета, він знайшов бузкового кольору цукерку, яку поклав туди учора ввечері.

— Якраз добре для горла, — подумав сенатор і кинув цукерку в рота.

Через кілька хвилин він став перед численними глядачами, які вітали його радісними оплесками.

— Друзі, — почав сенатор урочисто, — це вельми важлива і відповідальна мить.

Тут він зробив паузу, став на ліву ногу, а правою по-балетному змахнув у повітрі!

Поміж глядачів прокотився гул подиву й жаху, проте сенатор, судячи з усього, нічого не помічав. Він крутився на пальцях ніг, граціозно брикався то вліво, то вправо, і кидав млосні погляди на лисого чоловіка в першому ряду.

Раптом Кларибель Саде, котра теж була присутня, заверещала й зірвалася на ноги.

Звинувачувально тицяючи пальцем на сенатора-танцюриста, вона голосно крикнула:

— Це він украв мої цукерки! Хапайте його! Заарештуйте! Не дайте втекти!

Проте служителі випхали із залу саме її, бо подумали, що вона зненацька збожеволіла; а сенаторові друзі міцно його вхопили й винесли через сценічний вихід на вулицю, де посадили у відкриту карету й веліли візникові везти його додому.

Дія чарівної цукерки була потужна й ніяк не відпускала бідолашного сенатора, який стояв на задньому сидінні карети й енергійно танцював усю дорогу додому на радість малим хлопцям, що юрбою бігли за каретою, та на горе добропорядним громадянам, які сумно хитали головами й шепотіли, що "пропав ще один добрий чоловік".

Кілька місяців сенатор оклигував од ганьби та приниження після своєї витівки; і, що цікаво, він ані найменшої гадки не мав, що саме змусило його поводитись так незвично. Мабуть, добре, що всі цукерки було з'їдено, бо вони б легко могли наробити ще більшого лиха, ніж наробили.

Звісно, Кларибель ще раз пішла до мудрого аптекаря й виписала чек за ще одну коробку чарівних цукерок. Та ці, мабуть, берегла вже краще, бо тепер вона — славетна актриса, грає у водевілях.

* * * * *

Ця казка вчить нас, що не можна осуджувати інших за дії, яких ми не розуміємо, бо невідомо, що може статися з нами самими. Вона також натякає, що не можна залишати пакунки в громадських місцях навіть випадково і що пакунки чужих людей не можна брати ніколи й нізачо.

УПІЙМАНІЙ БАТЬКО ЧАС

Джим був сином ковбоя і жив серед широких прерій Аризони. Батько навчив його дуже вправно накидати ласо на диких коней та молодих бичків, і якби Джим мав силу, щоб підкріпити вміння, то був би він не гірший, ніж інші ковбої в Арізоні.

У дванадцять років він уперше побував на сході країни, де жив дядько Чарльз, батьків брат. Звісно, Джим узяв з собою ласо, бо пишався своїм хистом його накидати й хотів показати двоюрідним братам і сестрам, що вміють ковбої.

Спершу міським хлопцям і дівчатам було дуже цікаво дивитись, як Джим заарканює стовпчики та штахетини огорожі, однак скоро їм набридло, і навіть Джим вирішив, що це не дуже підхожий для міста спорт.

Та якось місцевий різник попросив Джима перегнати його коняку на село, на пасовисько, яке він наймав, і Джим радісно погодився. Йому дуже кортіло проїхатися на кінській спині, і, щоб було як у давні часи, він прихопив з собою ласо.

По вулицях він їхав досить стримано, а от на відкритих замиських шляхах дух його вирвався на волю шаленою радістю, і, підстьобнувши різницького коня в галоп, хлопець по-ковбойському помчав уперед.

Потім він захотів ще більше свободи і, знявши лати загорожі, з'їхав з дороги та й почав гасати по полю, кидати ласо на уявну худобу, кричати й репетувати, скільки душа бажала.

Раптом, в далекому кидку, петля за щось зачепилася — десь на три фути над землею — шнур різко смикнувся й трохи не стяг Джима з коня.

Це було несподівано. Ба більше, це було дивовижно, оскільки на полі не помічалось навіть пеньочка. Джим аж очі витріщив з подиву, проте зрозумів, що впіймав-таки щось, коли почув голос:

— Ти, ану відпусти! Відпусти, я сказав! Бачиш, що ти накоїв?

Джим не бачив і так само не збирався відпускати, доки не з'ясує, хто держить петлю ласо. Тому він вдався до старого фокуса, якого навчив його батько, і, пришпоривши візничого коня, почав їздити колами круг того місця, де ласо щось уловило.

Так поступово він під'їжджав дедалі ближче й бачив, що шнур на щось намотується, хоч усередині, крім повітря, нічого не було. Один кінець ласо був прикріплений до кільця при сідлі, і коли шнур майже весь намотався, а кінь почав рватися й пирхати зі страху, Джим зіскочив з сідла. Тримавши повід в одній руці, він пішов уздовж шнура й за коротку мить побачив дідка, обплутаного витками ласо.

Голова в нього була нічим не покрита й лиса, зате довгі білі бакенбарди звисали аж до пояса. На тіло був накинутий просторий балахон з тонкого білого льону. В одній руці він тримав косу, а під пахвою другої — пісочний годинник.

Поки Джим спантеличено на нього витріщався, стародавній дід промовив сердито:

— Ану скоренько розв'язуй мотузку! Через твою дурість зупинилося все на світі! Ну, чого витріщився? Не знаєш, хто я такий?

— Не знаю, — тупо сказав Джим.

— Я — Час. Батько Час! Ану поспіши й звільни мене — якщо хочеш, щоб на світі все було, як належить.

— Як це так вийшло, що я вас уловив? — спитав Джим, не зробивши й спроби звільнити полоненого.

— Не знаю. Досі мене ще не ловили, — прогарчав Батько Час. — Припускаю, це сталося тому, що ти по-дурному кидав ласо казна-куди.

— Я вас не бачив, — сказав Джим.

— Та вже ж не бачив. Я невидимий для людей, хіба що вони опиняються ближче ніж за три фути від мене, а я завжди стежу, щоб дистанція була більша. Через те я йшов по полю, де, як думалось мені, нікого не буде. І я був би в цілковитій безпеці, якби не твоє огидне ласо. Ну що, — додав він ще сердитіше, — ти збираєшся мене розв'язувати?

— А чого це? — спитав Джим.

— Бо в ту мить, як ти мене вловив, усе на світі зупинилось. Невже ти хочеш, щоб усьому настав кінець — роботі й розвагам, війні й кохання, нещастю, честолюбству і всьому іншому? Жоден годинник не цокає, відколи ти мене сповив, мов мумію!

Джим засміявся. Дідок, обмотаний витками шнура од колін до підборіддя, був-таки дуже смішний.

— Та хоч відпочинете, — сказав хлопчик. — Бо, як я чув, життя у вас напружене.

— Та вже ж напружене, — відповів Батько Час, зітхнувши. — Я в цю хвилину мав би бути на Камчатці. І це ж треба — один малий хлопець переламав увесь мій графік!

— Погано! — криво посміхнувся Джим. — Та оскільки світ усе одно зупинився, то не має значення, якщо він постоїть трошки довше. Одразу, як я вас одпущу, Час знову полетить. Де ваші крила?

— Нема в мене крил, — відповів дідок. — То вигадали ті, хто ніколи мене не бачив. Насправді я пересуваюся досить повільно.

— Та бачу, що не спішите, — зауважив хлопець. — А навіщо вам коса?

— Косити людей, — сказав старий. — Щоразу, як я махну косою, хтось умирає.

— Тоді мені треба дати медаль за порятунок життя, бо я тримаю вас зв'язаного, — сказав Джим. — Хтось набагато довше проживе.

— Тільки він про це не знатиме, — сказав Батько Час з сумною усмішкою, — тож користі йому з цього ніякої. Тому розв'язуй мене зараз, різниці нема.

— Ні, — сказав Джим рішуче, — бо навряд чи я вас іще раз уловлю. Тому я вас трохи подержу й подивлюсь, як світ теліпається без вас.

Він закинув зв'язаного дідка на круп різни-кового коня, сам сів у сідло й рушив назад у місто, однією рукою придержуючи полоненого, а другою направляючи коня.

Коли вони виїхали на дорогу, Джимів погляд спинився на дивній картині. Посеред дороги стояла бричка з запряженим конем. Кінь якраз біг риссю та так і завмер без руху з піднятою головою і двома ногами в повітрі. У бричці сиділи чоловік і жінка, але й вони перетворились на твердий непорушний камінь.

— Часу для них немає! — зітхнув дідок. — Тепер не хочеш мене відпустити?

— Ще ні, — відповів хлопець.

Він їхав аж до міста, де всі люди стояли в точнісінько в тих самих позах, у яких були, коли Джим заарканив Час. Зупинившись перед великою крамницею тканин, хлопець прив'язав коняку і зайшов. Продавці відмірювали товар і показували узорі рядам купувальників, проте здавалося, що всі вони раптом поставали статуями.

Було щось дуже неприємне в цій сцені, аж мороз пробіг Джимові по спині, тому він швиденько вискочив надвір.

На краю тротуару сидів нещасний каліка-жебрак з капелюхом у руці, а коло нього стояв успішного вигляду добродій і збирався вкинути пенні в жебраків капелюх. Джим знав, що цей добродій дуже багатий, але й скупий, тож він заліз добродієві в кишеню, вийняв гаманця, в якому була двадцятидоларова золота монета. Цю блискучу монету він уклав добродієві в пальці замість пенні, а потім поклав гаманця назад багатієві в кишеню.

— Це пожертва здивує його, коли він оживе, — подумав хлопець.

Він знову сів на коня й поїхав по вулиці. Коли проїжджав повз магазин свого друга, різника, то помітив на прилавку кілька шматків м'яса.

— Боюся, м'ясо зіпсується, — зазначив він.

— Щоб зіпсувалося м'ясо, потрібен Час, — відповів дідок.

— "Дивно, але це правда", — майнуло у Джимовій голові.

— Здається, Час втручається у все, — сказав він.

— Так. Ти взяв у полон найважливішу персону на світі, — простогнав дідок, — і не маєш здорового глузду, щоб її відпустити.

Джим не відповів, і незабаром вони під'їхали до дядькового будинку, де Джим знову зліз з коня. Вулиця була заповнена екіпажами та людьми, однак ніхто й ніщо не ворушилося. Два Джимові двоюрідні братики з книжками та грифельними дошками щойно вийшли з воріт по дорозі до школи; довелося Джимові стрибати через паркан, щоб їх не позбавити.

У передній кімнаті сиділа тітка, читала Біблію. Вона якраз перегортала сторінку, коли Час зупинився. У їдальні дядько доїдав сніданок. Він роззявив рота й цілився в нього виделкою, а очима втупився в газету поряд з тарілкою. Джим пригостився дядьковим пирогом і, жуючи, вийшов до свого полоненого.

— Одного я не розумію, — сказав йому.

— Чого саме? — спитав Батько Час.

— Чого я можу ходити й рухатися, тоді як усі інші... заморожені?

— Через те, що я твій полонений, — відповів старий. — Тепер ти можеш робити з Часом, що тобі заманеться. Та якщо не будеш обережний, то зробиш щось таке, про що пошкодуєш.

Джим кинув шкуринкою пирога в пташку, завислу в повітрі там, де вона летіла, коли зупинився Час.

— Може, й так, — засміявся він, — зате проживу довше за всіх. Ніхто мене не перевершить.

— Кожному визначено його шмат життя, — сказав дід. — От проживеш одміряний тобі час — і моя коса тебе зітне.

— Я забув про вашу косу, — сказав Джим задумливо.

А потім дух пустощів уселився в хлопчачу голову і він подумав, що іншої такої нагоди пожартувати більше не трапиться ніколи. Він прив'язав Час до дядькової конов'язі, щоб не втік, і перейшов на той бік дороги в бакалію.

Бакалійник уранці насварив Джима, бо той випадково перекинув кошика з ріпою. Тому хлопець пройшов аж у дальній кутку крамниці й відкрив краник на діжці з патокою.

— Гарна ж буде халепа, коли Час рушить і патока розтечеться по всій підлозі, — засміявся Джим.

Трохи далі по вулиці була перукарня, і в перукарському кріслі Джим побачив чоловіка, якого всі хлопці проголосили "найзлішим у місті". Він дуже не любив хлопців і хлопці це знали. Перукар якраз мив йому голову, коли Час потрапив у полон. Джим збігав у аптеку, взяв пляшку клею, повернувся й вилив клей на скуйовджене волосся неприємного громадянина.

— Ото він, мабуть, здивується, як прокинеться, — подумав Джим.

Неподалік була школа. Джим зайшов і побачив, що зібралося всього кілька учнів.

Однак учитель сидів за столом, суворий і насуплений як завжди.

Узявши крейду, Джим великими буквами написав на дошці такі слова:

"Кожен школяр, зайшовши в клас, зобов'язаний одразу зарепетувати. Він також повинен кинути підручниками вчителю в голову. Учитель Шарп".

— Має бути непоганий гармидер, — пробурмотів баламут, виходячи.

На розі стояв полісмен Маліган і розмовляв зі старенькою панною Скрапл, найгіршою в місті пліткаркою, котра завжди раділа, якщо могла сказати про сусідів якусь гидоту. Джим подумав, що такої нагоди не можна змарнувати. Він зняв з полісмена кашкета й куртку з мідними ґудзиками і нап'яв на панну Скрапл, а її дамський капелюх з пір'ям та стрічками начепив на голову полісменові.

Вийшло так смішно, що хлопець голосно зареготав. До того ж, поряд стояло багатенько людей, і Джим вирішив, що панна Скрапл та полісмен Маліган викличуть неабиякий подив, коли Час поновить свою ходу.

Потім юний ковбой згадав про свого полоненого, повернувся до конов'язі, підійшов до неї ближче, ніж на три фути й побачив Час, що й досі терпляче стояв у кільцях ласо. Однак вигляд він мав сердитий і роздратований і одразу гарикнув:

— Коли ти вже мене відпустиш?

— Я тут думав про вашу огидну косу, — сказав Джим.

— А що тобі коса? — спитав Батько Час.

— Мабуть, якщо я вас відпущу, то ви найпершого скосите мене, для помсти, — відповів хлопець.

Батько Час подивився на нього суворо, проте сказав:

— Я знаю хлопців уже тисячі літ і, звісно, знаю, що вони баламутні й необачні. Та я люблю хлопців, бо вони виростають, стають чоловіками й населяють мій світ. Якби мене вловив дорослий чоловік — випадково, як ти, — я б його налякав так, що він би мене негайно відпустив; проте хлопців налякати важче. Не знаю, чи й можна тебе винуватити. Я сам був хлопцем, давно-давно, коли світ щойно народився. Не сумніваюся, що ти вже досхочу зі мною награвся і тепер, сподіваюся, проявиш пошану до старості. Відпусти мене, а я взамін пообіцяю забути про свій полон. Великої шкоди цей випадок не завдав, бо ніхто ніколи не довідається, що Час зупинявся години на три.

— Добре, — сказав Джим радісно, — раз ви пообіцяли мене не косити, я вас одпущу.

І подумав — дехто в місті, оживши, таки запідозрить, що Час зупинявся.

Він обережно розмотав шнур з діда і той, визволившись, закинув косу на плече, розправив білий балахон і прощально кивнув.

Наступної ж миті він зник, а світ з шарудінням, гуркотом та ревом знову ожив і потрохиав далі, як і завжди до того.

Джим скрутив ласо, сів на різницьку коняку й поволі поїхав по вулиці.

Голосно кричали на розі, де швидко зібралася чимала юрба. Сидячи на коні, Джим бачив, як панна Скрапл, убрана в поліційну форму, сердито вимахує кулаками перед носом у Малігана, а сам полісмен, зірвавши з голови дамський капелюх, люто топче

його ногами на радість юрбі.

Проїжджаючи повз школу, Джим почув страшенний рев і зрозумів, що вчителеві Шарпу нелегко гамувати буйство, викликане написом на дошці.

Крізь вікно перукарні він побачив, як "найзліший у місті чоловік" ошаліло гамселить перукаря щіткою для волосся, а в самого склеєні пасма стирчать на всі боки, наче багнети. Бакалійник же вибіг з дверей, репетуючи: "Пожежа!" — й лишаючи за собою сліди патоки.

Джимове серце наповнилось радістю. Він заслужено втішався безладом, до якого сам же й призвів, коли хтось ухопив його за ногу й стягнув з коняки.

— Ти що тут робиш, шалапуте? — сердито закричав різник. — Ти ж обіцяв, що пастимеш коня на плімптонському пасовиську! А сам катаєшся на бідній конячині по місту, наче великий пан!

— Ай справді, — здивувався Джим, — я геть забув про коня!

* * * * *

Ця казка має нас навчати, що час надзвичайно важливий, і дурний той, хто намагається його зупинити. Якщо вам це і вдасться, як вдалося Джимові, то у світі незабаром стане похмуро, гидко й дуже неприємно.

ДИВОВИЖНА ПОМПА

Небагато років тому на кам'янистій неродючій землі у Новій Англії тримали господарство чоловік і жінка. Люди вони були тверезі й чесні, трудилися з раннього ранку до пізньої ночі, щоб хоч якось прогородуватися.

Їхній маленький одноповерховий будиночок стояв на крутому схилі гори, і каміння навколо нього було стільки, що нічого зеленого просто не могло рости. Коло підніжжя гори, за чверть милі від будинку протікав струмочок, і жінці доводилося звивистою стежиною ходити туди по воду й носити її нагору до будинку. Це була нудна і втомлива робота, і через неї та через іншу тяжку працю жінка стала худа, згорблена й похилена.

Та вона ніколи не жалілася, а лагідно й терпляче виконувала свої обов'язки, працювала в домі, носила воду й помагала чоловікові полоти нужденне поле, засіяне на найкращому клаптику їхньої убогої землі.

Якось вона човгала по стежці до струмка, камінчики вилітали з-під її великих черевиків наліво й направо, і тут вона помітила великого жука, що лежав на спині й сукав лапками, з усієї сили намагаючись перевернутися. Та це йому не вдавалося, отож жінка, добра серцем, нагнулася й пальцем обережно перевернула жука. Той одразу чкурнув зі стежки, а вона пішла собі до струмка.

На другий день, ідучи по воду, вона з подивом побачила, що жук знову лежить на спині й безпорадно намагається перевернутися. Жінка ще раз зупинилася й поставила його на ніжки. Та коли переступила через комаху, щоб іти далі, почула голосок:

— Ох, дякую! Дуже дякую, що мене врятувала!

Жінка перелякалася, що жук говорить людською мовою, і вигукнула:

— Хай бог милує! Ти ж не можеш говорити, як людина!

Потім, оговтавшись, вона знов нагнулася над жуком, і він їй відповів:

— А чого б мені не говорити, якщо мені є що сказати?

— Бо ти жук, — відказала жінка.

— Це правда. І ти мене врятувала від моїх ворогів — горобців. А сьогодні ти вдруге прийшла мені на допомогу, і я перед тобою в боргу. Жуки цінують своє життя не менше, ніж люди, і я значно важливіша істота, ніж ти у своєму невігластві можеш припустити. Однак скажи мені — чого ти щодня ходиш до струмка?

— По воду, — одуріло подивилась униз на говірливого жука жінка.

— Хіба це не важко? — поцікавився жук.

— Важко. Проте на горі нема води, — сказала вона.

— То викопайте криницю й поставте помпу, — порадив жук.

Жінка похитала головою.

— Чоловік уже намагався, але там немає води, — сумно сказала вона.

— Спробуйте ще раз, — наказав жук, — і у відповідь на зроблене мені добро я пообіцяю: якщо в криниці й не буде води, то ви там знайдете щось іще цінніше для вас. А тепер я мушу йти. Не забудь. Копайте криницю.

І, навіть не попрощавшись, він зник серед каміння.

Жінка повернулась додому вельми спантеличена жуковими словами і, коли чоловік прийшов з роботи, все йому розповіла.

Бідняк на якийсь час глибоко задумався, а тоді промовив:

— Жінко, може, той жук сказав тобі правду. Ще є на світі чари, якщо жук уміє говорити; а якщо є чари, то може бути й вода в криниці. Помпа, яку я купив для криниці, лежить у повітці, і, щоб послухатись жукової поради, більше не треба ніяких витрат, крім праці на копання. До праці я звик, тож я копатиму криницю.

Уранці він почав копати й викопав так глибоко, що вже вилазити було важко, проте води не знайшов ні краплинки.

— Мабуть, треба ще глибше, — припустила жінка, коли він сказав про свою невдачу.

На другий день він зробив довгу драбину й опустив її в яму, а тоді копав, копав, копав — доки верхній край драбини ледве діставав до краю ями. Але води не було.

Коли на третій день жінка йшла з відром до струмка, то на каменюці коло стежки побачила жука. Вона зупинилася й сказала:

— Чоловік криницю викопав, та от води в ній немає.

— А він поставив у криницю помпу? — спитав жук.

— Ні, — хитнула головою вона.

— То зробіть, як я наказав — поставте помпу, і, якщо не буде води, я обіцяю вам щось іще цінніше.

Кажучи це, жук легко ковзнув з каменя й зник. Жінка пішла назад до будинку й розказала чоловікові, що сказав жук.

— Ну що ж, — відповів простодушний чоловік, — якщо й поставити, шкоди не буде.

Він виніс помпу з повітки і встановив у криниці, а тоді взявся за важіль та й почав помпувати. Жінка ж стояла поряд і дивилася, що буде.

Вода не полилась, проте через кілька хвилин з гирла помпи випала золота монета, потім ще одна, і ще, й іще — аж на землі виникла ціла купка, на кілька пригорщ, золота.

Чоловік перестав помпувати й побіг помагати жінці збирати монети у фартух. Однеще руки в них так тряслися з хвилювання й радості, що блискучі золоті кружальця весь час їм вислизали.

Нарешті вони все зібрали й разом понесли в будинок, де висипали дорогоцінну золоту ношу на стіл і полічили монети.

Усі їх було викарбувано монетним двором Сполучених Штатів і кожна мала вартість п'ять доларів. Деякі були вже потьмянілі й потерті від ужитку, а інші були ясні й нові, ніби щойно випущені. Після підрахунку вийшло, що всіх монет було на триста доларів.

Раптом жінка промовила:

— Чоловіче, жук сказав правду, що ми знайдемо в криниці щось дорожче за воду. Але біжи й зніми з помпи ручку — ану ж тут хтось ітиме й розкриє нашу таємницю.

Чоловік побіг, зняв ручку-важіль, заніс у будинок і сховав під ліжку.

Вночі вони не могли заснути, бо лежали й думали про своє багатство і що вони зроблять з такою купою золота. За все своє життя вони мали не більше ніж кілька доларів одразу, а тепер тріснутий чайник був майже повний золотих монет.

Наввтра була неділя. Вони встали ранесенько й побігли дивитися, чи цілий їхній скарб. Він затишно спочивав у чайнику, і їм так хотілося тішити ним очі, що минуло багато часу, перш ніж чоловік пішов розкладати вогонь, а жінка — готувати сніданок.

Коли вони їли свою просту їжу, жінка сказала:

— Підемо сьогодні до церкви й подякуємо Богу за багатство, яке так несподівано до нас прийшло. А одну золоту монету я дам пасторові.

— Вистачить і просто сходити до церкви,

— відказав їй чоловік, — і подякувати Богу. Бо вночі я вирішив, як ми потратимо гроші, і для пастора нічого не лишається.

— Можна напампувати ще монет, — сказала жінка.

— Може, так, а може, й ні, — обережно відповів чоловік. — Ми можемо надіятись на те, що маємо, а чи є ще щось у криниці, чи нема, я сказати не можу.

— То сходи перевір, — запропонувала вона,

— бо я дуже хочу дати щось пасторові. Він людина чесна й заслуговує.

Отож чоловік узяв з-під ліжка ручку-важіль, пішов до помпи, приладнав її на місце. Потім поставив під розтруб великий дерев'яний цебер і почав помпувати. На їхню радість, золоті монети незабаром посипались у цебер і, коли їх стало з горою, жінка принесла ще одне відро. Але тепер потік монет раптом припинився й чоловік бадьоро сказав:

— Вистачить на сьогодні, жінко! Ми добряче збільшили наше багатство, і священник одержить свою монету. Думаю, я теж кину одну в скриньку для пожертв.

Оскільки в чайник золото вже не вміщалося, селянин висипав вміст цебра в ящик для дров і прикрив сухим листям та гілками, щоб ніхто нічого не запідозрив.

Після цього вони вдягли найкращий свій одяг і подалися до церкви, несучи по золотій монеті з чайника на подарунок пасторові.

Перейшли гору й спустилися в долину за нею і були такі радісні та веселі, що й не помітили довгої дороги. Нарешті підійшли до маленької сільської церкви і потрапили якраз на початок служби.

Пишаючись своїм багатством і дарунками для пастора, вони ніяк не могли діждатися хвилини, коли диякон понесе скриньку для пожертв. Аж ось час настав, селянин підняв руку високо над скринькою і вкинув монету так, щоб усі присутні бачили, скільки він пожертвував. Селянка вчинила так само, почуваячись значною й щасливою людиною, яка може дати доброму священикові так багато.

Священик, дивлячись з амвона, побачив золоту монету й не міг повірити своїм очам. Одначе, коли диякон поставив скриньку йому на стіл, там справді були дві золоті монети, і він так здивувався, що трохи не забув, що треба ще читати проповідь.

Коли після служби люди виходили з церкви, добрий пастор зупинив селянина та його дружину й запитав:

— Де ви взяли так багато золота?

Жінка радо йому розповіла, як вона врятувала жука і як він їм віддячив через дивовижну помпу. Пастор вислухав це все дуже серйозно, і коли розповідь закінчилася, сказав:

— Кажуть, у наших краях багато віків тому відбувалося багато дивного, і тепер я бачу, що дивне може бути й тепер. За вашими словами, ви знайшли жука, який уміє говорити і має силу обдарувати вас величезним багатством.

Він уважно оглянув золоті монети й продовжив:

— Або ці монети з казкового золота, або зі щирого металу й карбовані урядом Сполучених Штатів. Якщо золото казкове, то за добу воно зникне й ніякої користі з нього не буде. Якщо це справжні гроші, то ваш жук, мабуть, когось пограбував і награвоване золото сховав у вашій криниці. Бо всі гроші комусь належать, і якщо ви не заробили їх чесно, а набули, як кажете, якимось таємничим чином, то їх напевно взято в їхнього власника без його згоди. Де ж іще могли взятися справжні гроші?

Селянин з дружиною збентежились од цієї заяви й винувато подивились одне на одного, бо вони були чесні люди й не хотіли нікого скривдити.

— То ви думаєте, що жук гроші вкрав? — спитала жінка.

— Мабуть, він своїми чарами забрав їх у законного власника. Навіть жуки, які вміють говорити, не мають совісті й не бачать різниці між правильним і неправильним. Бажаючи віддячити вам за зроблене добро, жук ті гроші, що ви напмпували з криниці, забрав у їхнього хазяїна.

— Либонь, це казкове золото, — припустив чоловік. — Якщо так, то треба йти в місто й потратити гроші, поки не зникли.

— Це було б неправильно, — відказав пастор, — бо крамарі залишаться без грошей і без товарів. Дати їм казкове золото — все одно, що пограбувати.

— То що ж нам робити? — спитала бідолашна жінка, заламуючи руки з горя й

розчарування.

— Ідіть додому й чекайте до завтра. Якщо золото у вас залишиться, то воно справжнє, а не казкове. Але якщо це справжні гроші, то ви повинні будете віддати їх законним власникам. Заберіть і ці дві монети, що ви дали мені, бо я не можу взяти гроші, не зароблені чесно.

Бідняки повернулися додому сумні й вельми стривожені почутим. Минула ще одна безсонна ніч, а в понеділок уранці вони встали на світанку й побігли дивитися, чи золото ще є.

— Це все-таки справжні гроші! — вигукнув чоловік, — бо не зникло ані монети.

Коли в той день жінка пішла до струмка, вона шукала жука, і, звісно, він сидів на плоскому камені.

— То ви тепер щасливі? — спитав жук, коли жінка зупинилася перед ним.

— Ми дуже нещасні, — заперечила вона,

— бо, хоч ти й дав нам багато золота, наш добрий священик каже, що воно чиесь чуже, і ти, щоб нам віддячити, його вкрав.

— Ваш священик, може, й добра людина,

— обурився жук, — але завеликою мудрістю не вирізняється. Але, якщо ви не хочете золота, то я можу його забрати так само легко, як і дав.

— Та ми хочемо! — перелякано скрикнула жінка. — Якщо воно, — додала, — з'явилося чесно.

— Воно не крадене, — сердито буркнув жук, — і не належить нікому, крім вас. Коли ти врятувала мені життя, я подумав, що треба тобі віддячити. І, знаючи, які ви бідні, вирішив, що золото вас ошчасливить краще, ніж будь-що інше.

— Знай, — продовжив він, — що хоч я й малий, і непоказний, та насправді я король усіх комах і мої піддані виконують найменше моє бажання. Живучи при самій землі, комахи часто натикаються на золоті та інші гроші, що їх гублять люди, й вони закочуються в щілини чи в розколини, чи їх присипає землею, чи приховують трава й бур'яни. Коли мої піддані знаходять такі гроші, вони повідомляють про це мені. Проте я завжди залишаю їх лежати, де лежали, бо комахам користі з них нема ніякої.

— Та коли я вирішив дати вам золота, я знав, де його взяти, не грабуючи таких істот, як ви. Я одразу послав тисячі комах у всіх напрямках, щоб принесли загублені золоті монети на цю гору. Як ти розумієш, їм довелось кілька днів тяжко потрудитись, проте до миті, коли твій чоловік викопав криницю, золото вже почало прибувати з усіх кінців країни і за ніч мої піддані скинули його все в криницю. Тож можете ним користуватися з чистою совістю, знаючи, що нікому зла не робите.

Це пояснення втішило жінку, і коли вона повернулася додому й переповіла чоловікові, що сказав жук, той теж невимовно зрадів.

І вони зразу ж узяли скількись там золотих монет та й пішли в місто купити харчів, і одягу, і багато всяких речей, які вже давно були їм потрібні. Але вони так запишалися своїм ново-здобутим багатством, що й не подумали його приховувати. їм хотілось, щоб усі знали, що вони мають гроші. Тож не дивно, що одні недобрі люди з села захотіли

забрати те золото собі.

— Якщо вони так тринькають гроші, — прошепотів один чоловік другому, — то вдома у них, мабуть, повно золота.

— Ай справді, — була відповідь. — Побіжімо туди й перетрусимо їхню халупу, поки їх нема вдома.

І вони поспішили з села до будиночка на горі, виламали там двері, поперекидали все догори дригом і таки знайшли золото в ящику для дров і в чайнику. Вони скоренько зав'язали його в клунки, клунки закинули на спини й понесли вниз. Мабуть, через те, що дуже спішили, вони не затрималися, щоб навести в будинку лад.

Невдовзі добра жінка та її чоловік зійшли на гору з села з оберемками пакунків і в супроводі цілої ватаги малих хлопців, найнятих нести накуплене. За ними тяглися хвостом, наче в комети, інші хлопці та сільські роззяви, приваблені багатством і щедрістю подружжя, а то й просто цікавістю — людей ішло стільки, як на урочистій ході. Позад усіх крамар Ґаґінс з великою обережністю ніс нове шовкове плаття, за яке йому мали заплатити, як дійдуть додому, бо всі гроші, взяті в село, було витрачено.

Селянин, до цього людина скромна, тепер так запишався, що зсунув капелюха на ліве вухо й курих велику сигару, від якої йому дуже скоро стало погано. Дружина крокувала поряд, мов пава, втішаючись шаною й повагою до її багатства від тих, хто раніше її й не помічав, і коли-не-коли поглядала на захоплену процесію позаду.

Але яка шкода для новонародженої пихи! Коли вони дійшли до будинку, то побачили, що двері виламано, меблі розкидані на всі боки, а скарб викрадено весь до останньої монети.

Юрба повишкіряла зуби, залунали глумливі образи, а крамар Ґаґінс голосно завивав грошей за шовкове плаття, яке він приніс.

Тоді жінка прошепотіла чоловікові, щоб пішов і напompував ще золота, поки вона втихомирюватиме юрбу.

Він одразу її послухався й пішов, але через кілька хвилин повернувся весь блідий і сказав їй, що помпа суха і з її гирла не вичавилося жодної золотої монетки.

Процесія помарширувала назад у село, сміючись і глузуючи з селянина та його жінки, котрі приндилися, що багаті. Деякі хлопці були такі противні, що повилазили на гору й кидали звідти в будинок камінцями. Пан Ґаґінс, суворо висваривши жінку за обман, поніс плаття назад, і подружжя нарешті саме збагнуло, що їхня пиха обернулася приниженням, а їхня радість — гірким смутком.

Перед самим заходом сонця жінка витерла сльози, вдягла свій буденний одяг і пішла до струмка по воду. Як підійшла до плоского каменя, то побачила на ньому короля-жука.

— Криниця суха! — сердито крикнула вона.

— Так, — спокійно відповів жук, — ви з неї випомпували все золото, яке зуміли знайти мої піддані.

— Ми ж тепер розорені, — сказала жінка, сіла на стежку й заридала. — Злодії вкрали в нас усе до пенні.

— Співчуваю, — відказав жук, — але ви самі винні. Якби не хизувалися своїм багатством, то ніхто б і не запідозрив, що ви його маєте, і не подумав би вас грабувати. А взагалі ви тільки загубили золото, яке інші загубили перед вами. Його ще, мабуть, загублять не раз, поки світ дійде кінця.

— Що ж нам тепер робити? — спитала вона.

— Що ви робили до того, як я дав вам гроші?

— Працювали з ранку до ночі, — сказала вона.

— Ваша робота у вас залишилася, — спокійно зауважив жук, — ніхто її у вас не вкраде, можете бути певні!

І він ковзнув з каменя та й зник уже назавжди.

Ця історія нас учить приймати удачу й багатство зі скромністю та поміркованістю. Бо якби селянин і його дружина встояли перед спокусою виставити своє багатство напоказ, то зберегли б його й донині.

ОЖИВЛЕНИЙ МАНЕКЕН

У всьому Казковому краї не було нікого зловмиснішого за жовтого гнома Танко-Манкі. Якось по обіді він літав у місті — геть невидимий для добрих людей, сам він усе бачив добре — і побачив воскову жіночу фігуру за склом великої вітрини універмагу пана Фломана.

Воскова дама була гарно вбрана і в простягнутій лівій руці тримала картку зі словами:

ВИНЯТКОВА ЗНИЖКА! Модний костюм (імпорт з Парижа), колишня ціна — 20 доларів, НОВА ЦІНА — ВСЬОГО 19,98.

Це вражаюче оголошення притягло до вітрини натовп жіночок — вони стояли й дивились на воскову даму критичними поглядами.

Танко-Манкі тихо засміявся сам до себе тим булькітливим смішком, який завжди означає щось лихе. Потім підлетів до воскової фігури й двічі дмухнув їй на лоба.

І негайно ж лялька ожила, однак була така здивована і вражена несподіваним відчуттям, що й далі собі по-дурному стояла, дивилася на купувальниць надворі й тримала картку.

Гном ще раз засміявся та й полетів геть. Хтось інший залишився б і допоміг восковій жінці оговтатися з халепи, яка на неї звалилась, але Танко-Манкі був не такий — цей пустотливий гном подумав, що буде дуже смішно випустити недосвідчену жінку в холодний бездушний світ та й покинути її напризволяще.

На щастя, коли лялька ожила, була вже шоста вечора, і, перш ніж вона спромоглася зібратися з думками й вирішити, що робити, вийшов чоловік та опустив на вітринах жалюзі, сховавши манекени від очей цікавих купуваль-ників.

Потім продавці, касири, адміністратори та інкасатори пішли додому й універмаг було зачинено на ніч, хоч прибиральники й залишилися — мити підлогу до завтрашнього дня.

Вітрина, де стояла воскова жінка, нагадувала кімнатку, в ній збоку були маленькі дверцята, крізь які заповзав і виповзав упорядник вітрини. Тому прибиральники не

помітили, що лялька, лишившись одна, впустила оголошення, сіла на рулони шовкових тканин і задумалася, хто вона, де вона і як це так сталося, що вона ожила.

Май на увазі, дорогий читачу, що, попри свій зріст та багате вбрання, попри рожеві щоки та пишне золотаве волосся, ця дама була ще геть юна — не старша, насправді, за немовля, народжене півгодини тому. Про світ вона знала тільки те, що встигла побачити краєм ока крізь скло вітрини. Про людей судила тільки з жінок, які стояли перед нею по той бік скла й обговорювали крій та модність її костюма.

Тож їй мало про що було думати, і думки йшли повільно. Тільки одне вона вирішила напевно — не лишатись у вітрині, де на неї зухвало витріщається багато жінок, навіть близько не таких гарних і добре вдягнених, як вона.

Поки вона дійшла цього важливого висновку, минула й північ, проте у великому пустельному універмазі тьмяно світило світло, тож вона виповзла крізь дверцята своєї вітрини й пішла довгим проходом, зупиняючись то тут, то там, щоб з цікавістю подивитись на пишне вбрання, виставлене по обидва боки.

Коли вона підійшла до скляного прилавка з чепурними капелюшками, то пригадала, що на головах у жінок з вулиці були схожі витвори. Тому вона вибрала капелюшок, що відповідав її уяві, й обережно прилаштувала на свої золотисті локони. Я не можу пояснити, який інстинкт змусив її подивитися в найближче дзеркало чи рівно сидить капелюшок, але вона це зробила. Капелюшок не личив до вбрання, проте бідолашка була ще дуже юна й не мала смаку добирати кольори.

Потім вона підійшла до відділу рукавичок — їх теж носили жінки з вулиці. Вона взяла пару з прилавка й спробувала натягти їх на свої негнучкі, вкриті воском пальці. Проте рукавички були малі й порвалися по швах. Вона поміряла іншу пару, і ще кілька пар. Та минуло кілька годин, поки їй нарешті вдалося натягти рукавички з малюнком у вигляді горохово-зелених дітлахів.

Далі вона вибрала парасольку від сонця з широкого й різноманітного асортименту в дальньому відділі універмагу. Не те щоб вона мала хоч найменшу гадку, нащо та парасолька потрібна, однак в інших жінок такі штуки були, тож і вона собі взяла.

Ще раз критично себе оглянувши перед дзеркалом, вона вирішила, що її вбрання тепер має завершений вигляд і, як на її недосвідчений погляд, не було помітної різниці між нею та тими жінками, що стояли перед вітриною.

Коли вона спробувала вийти з універмагу, то виявилось, що всі двері замкнені.

Воскова дама не спішила. Зі свого попереднього існування вона успадкувала терплячість. Навіть того, щоб просто бути живою й носити красивий одяг, їй поки що вистачало. Тому вона сіла на табуретку й тихо чекала світанку.

Коли вранці швейцар одімкнув двері, воскова дама проскочила повз нього й крокувала по вулиці дерев'яною, проте величною ходою. Бідолашний швейцар був такий ошелешений, побачивши, як добре відома йому воскова дама покинула вітрину і йде собі геть з універмагу, що впав додолу, наче порожня торба і не зомлів тільки тому, що вдарився ліктем об поріг. Коли він отямився, дама вже завернула за ріг і зникла.

Незрілий восковий розум говорив їй, що оскільки вона ожила, то мусить влитися у

світ людей і робити те саме, що й вони роблять. Вона не розуміла, що дуже відрізняється від людей з плоті та крові і не знала, що вона — перший у світі оживий манекен і що завдячує цим любові Танко-Манкі до злих пустощів. Нетямущість давала їй упевненість у собі — хоч нічим і не підкріплену.

День тільки починався, і кілька зустрічних перехожих спішили у своїх справах. Багато-хто звертав у ресторани та харчівні, і, наслідуючи їхній приклад, воскова жінка теж зайшла в ресторанчик і сіла на табурет перед стойкою.

— Каву й булочку! — сказала дівчина з сусіднього табурета.

— Каву й булочку! — повторила лялька й незабаром офіціант поставив перед нею замовлене. Звісно, апетиту в неї не було, бо при її будові, переважно дерев'яній, їжа була непотрібна. Але вона подивилася на дівчину й побачила, що та підносить каву до губ і п'є. Воскова жінка зробила так само і відразу ж здивувалася, відчувши, як гаряча рідина витікає між дерев'яних ребер. А ще від кави на воскових губах з'явилися пухирі, і дамі це так не сподобалося, що вона встала й вийшла з ресторанчика, не звертаючи уваги на заклик офіціанта:

— Двадцять центів, пані!

За дверима ресторанчика вона зустріла упорядника вітрин з універмагу Фломана. Чоловік був короткозорий, але угледів щось знайоме в рисах дами й чемно підняв капелюха. Воскова дама теж підняла капелюха, думаючи, що так і треба, а чоловік помчав од неї з переляканим лицем.

Потім якась жінка торкнула її за руку й сказала:

— Даруйте, мадам, але у вас на костюмі ззаду висить цінник.

— Я знаю, — сухо відповіла воскова дама.

— Колишня ціна — двадцять доларів, нова ціна

— всього дев'ятнадцять дев'яносто вісім.

Жінка здивовано глянула на таку байдужість і пішла далі.

Уздовж тротуару стояло кілька карет, і побачивши, що лялька нерішуче зупинилась, один кучер підійшов і торкнувся свого циліндра.

— Екіпаж, мадам? — спитав він.

— Ні, — не зрозуміла вона, — я з воску.

— О! — вигукнув він і подивися на неї здивовано.

— Ваша ранкова газета! — закричав хлопчик-газетяр.

— Моя, ти сказав? — спитала лялька.

— Аякже! "Хроніка", "Огляд", "Республіка" і "Кур'єр"! Яку хочете?

— А навіщо вони? — просто спитала воскова жінка.

— Щоб читати. У них же всі новини. Вона похитала головою і глянула на газету.

— Ця газета вся в цяточках і в плямах, і заплутана, — сказала дама. — І я не вмію читати.

— Не ходили до школи? — зацікавився хлопчак.

— Ні. А що таке школа? — запитала вона. Хлопець глянув на неї обурено.

— Тю! — вигукнув він. — Та ви ж якась лялька та й годі! — і побіг шукати

вигіднішого клієнта.

— Цікаво, що він здогадався, — подумала бідолашна. — Невже я чимось таки відрізняюся від інших? Я схожа на них, намагаюся поводитись так, як вони, а хлопець усе одно назвав мене лялькою — мабуть, я поводитися дивно.

Ця думка трохи її схвилювала, але вона зайшла за ріг і побачила трамвай на зупинці, в який заходили люди. Воскова дама, і досі вважаючи, що має поводитись, як інші, теж зайшла в трамвай і тихо сіла в кутку.

Через кілька кварталів до неї підійшов кондуктор і сказав:

— Плата за проїзд, будь ласка!

— А що це таке? — безневинно спитала вона.

— Оплатіть проїзд! — нетерпляче сказав чоловік.

Вона тупо на нього витріщилася, намагаючись збагнути, що йому треба.

— Швидше! — загарчав кондуктор. — Або платіть, або виходьте!

Вона й тепер не зрозуміла, і він грубо вхопив її за руку й змусив устати. Та коли його пальці відчули тверде дерево, з якого було зроблено її руку, кондуктор здивувався. Він нагнувся й глянув їй у лице — й побачив віск замість живої плоті. Зарепетувавши зі страху, кондуктор вискочив з трамвая й чкурнув геть — так, наче побачив привида.

Інші пасажири теж закричали й повистрибували з трамвая, подумавши, що буде зіткнення. Вагоновод, відчувши, що діється щось погане, вчинив так само. Воскова дама, бачачи, що всі тікають, вистрибнула з вагона остання й опинилась перед іншим трамваем, що на повній швидкості йшов з протилежного боку.

Вона почула з усіх боків крики перестороги, та, перш ніж збагнула небезпеку, трамвай її збив і протяг півкварталу.

Коли він нарешті зупинився, полісмен поліз і витяг її з-під коліс. Вбрання на ній було подерте й замащене. Лівого вуха не стало зовсім, і лівий бік голови вдавило всередину. Проте вона швиденько звелась на ноги й спитала, де її капелюшок. Якийсь чемний добродій уже його підняв, і коли полісмен вручав капелюшка дамі, то помітив велику дірку у неї в голові, крізь яку виднілася порожнеча. Бідолашний так затрусився з переляку, що аж коліна стукались одне об одне.

— Ой, мадам! Ви ж мертва! — ахнув він.

— Що означає "мертва"? — спитала воскова дама.

Полісмен задрижав ще дужче й витер піт з лоба.

— Така, як ви! — простогнав він. Зібралася юрба й дивилася на даму спантеличено. Нарешті літній добродій вигукнув:

— Тьху! Вона ж воскова!

— Воскова! — луною відгукнувся полісмен.

— Отож-бо. Вона манекен, з тих, що ставлять у вітринах, — пояснив літній чоловік.

Присутні закричали:

— Ай справді! Так і є! Вона манекен!

— Ви манекен? — суворо запитав полісмен. Воскова дама не відповіла. Вона злякалася,

що потрапила в біду, і юрба роззяв її тривожила.

Раптом чистильник взуття спробував розв'язати проблему, сказавши:

— Ви всі помиляєтесь! Хіба манекени говорять? Хіба манекени ходять? Хіба манекени живі?

— Цитьте! — буркнув полісмен. — Дивіться сюди! — І вказав на дірку в даминій голові. Хлопець-газетяр зазирнув, зблід і засвистів, щоб не дрижати.

Прибув другий полісмен, і після короткої наради було вирішено доставити дивне створіння у відділок. Полісмени викликали заґратовану поліційну карету, допомогли пошкодженій восковій дамі залізти всередину й повезли її у відділок. Там полісмени замкнули її в камері й побігли доповідати інспекторові Маґґу про дивовижну подію.

Інспектор Маґґ поганенько поснідав, і настрої у нього був не дуже гарний. Тому він заревів і накинувся на нещасних полісменів, кажучи, що вони самі манекени, якщо розказують такі казки людині зі здоровим глуздом. А ще натякнув, що вони з ночі чогось хильнули.

Полісмени намагалися пояснити, проте інспектор Маґґ не слухав. Вони ще сперечалися, коли прибіг пан Фломан, власник універмагу.

— Пане інспектор, негайно дайте дюжину детективів! — закричав він.

— Навіщо? — запитав Маґґ.

— Одна воскова дама втекла з мого універмагу і прихопила з собою костюм за дев'ятнадцять доларів дев'яносто вісім центів, капелюх за чотири двадцять три, парасольку від сонця за два дев'ятнадцять і пару рукавичок за сімдесят шість центів! Заарештуйте її!

Коли він замовк, щоб віддихатися, інспектор подивився на нього з люттю й подивом.

— Усі подуріли одночасно? — запитав він єхидно. — Як могла втекти воскова лялька?

— Не знаю. Але ж утекла. Коли швейцар уранці одімкнув двері, то побачив, як вона вибігає.

— Чого ж він її не зупинив? — спитав Маґґ.

— Бо дуже злякався. Але вона вкрала моє добро, ваша честь, і ви повинні її заарештувати!

— проголосив крамар.

Інспектор якусь мить думав.

— Порушити проти неї справу не можна,

— сказав, — бо нема закону проти манекенів-злодіїв.

Пан Фломан гірко зітхнув.

— Тобто пропав костюм за дев'ятнадцять дев'яносто вісім, і капелюх за чотири двадцять п'ять, і...

— Аж ніяк, — перебив інспектор Маґґ. — Поліція нашого міста завжди діє швидко й точно в обороні наших достойних громадян. Ми вже заарештували воскову даму, й вона сидить під замком у камері номер шістнадцять. Можете піти й забрати своє майно,

якщо хочете, та перш, ніж писати на неї заяву про крадіжку, пошукайте закон, який можна застосувати до манекенів.

— Та мені, — сказав пан Фломан, — аби забрати костюм за дев'ятнадцять дев'яносто вісім і...

— Ходімо! — перебив полісмен. — Я проведу вас до камери.

Та коли вони зайшли в камеру № 16, то знайшли тільки неживу ляльку, розпростерту на підлозі. Віск на ній потріскався й поплав, голова була поламана, а вигідний костюм весь запилужений, замащений і подертий. Це зловмисний Танко-Манкі пролітав мимо, ще раз дихнув на бідолашну воскову даму і її коротке життя тієї ж миті урвалося.

— Як я собі й думав, — задоволено відкинувся в кріслі інспектор Магг. Я весь час знав, що це шахрайство. Часом здається, що світ збожеволів, і тоді потрібна врівноважена людина зі здоровим глуздом, щоб повернути всіх до тями. Манекени — це дерево і віск, і більше нічого в них немає.

— Може, взагалі воно й так, — прошепотів сам до себе полісмен, — але цей манекен був як живий!"

КОРОЛЬ БІЛИХ ВЕДМЕДІВ

Король білих ведмедів жив серед айсбергів у далекому північному краю. Він був старий і величезний, а ще мудрий і дружній з усіма, хто його знав. Тіло мав укрите густою білою шерстю, що виблискувала в промінні опівнічного сонця, наче срібло. Кігті в нього були міцні й гострі, тому він спокійно ходив по гладенькій кризі, легко ловив рибу та тюленів собі на прохарчування.

Тюлені лякалися, коли ведмідь човгав неподалік, і всіляко намагалися його уникати. А от чайки — і білі, й сірі, — його любили, бо він їм лишав недоїдки зі своїх бенкетів.

Часто його піддані, білі ведмеді, приходили до нього на пораду, коли хворіли чи мали інші неприємності, проте вони мудро трималися якнайдалі від його мисливських угідь, щоб не завадити його полюванню й не розізлити його.

Вовки, які часом забрідали на північ аж до айсбергів, шепотілися поміж собою, що король білих ведмедів або сам чаклун, або перебуває під захистом могутньої чарівниці. Бо, здавалося, жодна жива істота не може йому нічого вдіяти. Він завжди умів здобувати багато їжі й ріс більший і дужчий з дня на день, з року в рік.

А тоді сталося, що цей монарх півночі зустрів людину — і мудрість його підвела.

Якось він вийшов зі своєї печери серед айсбергів і побачив човна, що плыв по смужці чистої води, вивільненої переміщенням літньої криги. У човні сиділи люди.

Великий ведмідь ніколи не бачив таких істот і тому пішов до човна, з дедалі більшою цікавістю приносячись до дивного запаху і думаючи, чи це друзі, чи вороги, добра їжа чи мертвечина.

Коли король підійшов до краю води, одна людина в човні звелась і дивним знаряддям зробила "бах!" Білий ведмідь відчув поштовх, мозок його заціпенів, думки покинули голову, велетенські лапи задрижали, підігнулися, й тіло важко впало на

твердий лід.

Це все, що він запам'ятав.

Коли отямився, то кожен дюйм його величезної туші нестерпно болів, бо люди здерли з нього шкуру зі славетною білою шерстю й забрали з собою на корабель.

Понад ним кружляли тисячі друзів-чайок, намагаючись збагнути, чи їхній добродійник умер і чи вже можна його їсти. Та коли вони побачили, що він піднімає голову, стогне й дрижить, і зрозуміли, що він ще живий, то один птах проквилів товаришам:

— Вовки правду казали. Король — великий чаклун, бо навіть люди не змогли його вбити. Але він мучиться без шкури. Відплатімо за його доброту і даймо йому пір'я, хто скільки зможе.

Ідея чайкам сподобалась. Одна за одною вони висмикували дзьобами найм'якші пір'їнки з-під крил і, знижуючись, обережно кидали їх на тіло короля білих ведмедів.

А потім погукали його хором:

— Май відвагу, друже! Наше пір'я таке саме м'яке й гарне, як і твоя кудлата шкура. Воно захистить тебе від холодних вітрів і зігріє, коли спатимеш. Май відвагу й живи!

І король білих ведмедів мав відвагу стерпіти біль і жив, і знову став сильний.

Пір'я прижилося й росло так, як росло на птахів, і вкрило його, як раніше вкривала шерсть. Переважно воно було білісіньке на колір, проте деяке, від сірих чайок, надавало його величчю трохи рябого забарвлення.

Решту літа і всі шість місяців ночі король виходив з крижаної печери тільки, щоб наловити риби чи вполювати тюленя. Він не соромився свого пір'яного вбрання, однак усе ще почувався в ньому дивно й унікав зустрічей з братами-ведмедами.

Увесь цей час на самоті ведмідь багато думав про людей, які його покалічили, і пригадував, як вони зробили голосний "бах!", і вирішив, що правильно буде триматися від тих лютих істот якнайдалі. Так він став ще мудріший.

Коли місяць упав з неба, а сонце зійшло і айсберги засяяли під ним пишними веселковими дзвіночками, два білі ведмеді прийшли до печери короля спитати в нього поради про сезон полювання. Та коли побачили, що його велике тіло вкрите пір'ям замість шерсті, то засміялися, а один сказав:

— Наш могутній король став пташкою! Хіба хтось колись чув про пернатого білого ведмеда?

Король дав волю люті. Величним кроком він рушив на них з глибоким гарчанням і одним ударом велетенської лапи позбавив драж-нильника життя.

Другий утік до своїх і приніс новину про дивний королівський вигляд. У результаті всі білі ведмеді зібралися на широкому крижаному полі, де серйозно обговорили дивовижні зміни, що сталися з їхнім монархом.

— Фактично, він більше не ведмідь, — сказав один, — але й птахом його назвати не можна. Він напівптах, напівведмідь і не може залишатися нашим королем.

— Хто ж стане на його місце? — спитав інший.

— Той, хто вийде на бій з птаховедмедем і його здолає, — відповів немолодий

ведмідь. — Тільки найдужчий може правити нашим народом.

Якийсь час панувала тиша, але врешті наперед вийшов великий ведмідь і сказав:

— Я його здолаю. Я — Вуф, найдужчий з усіх наших! І я буду королем білих ведмедів.

Інші покивали на знак згоди й послали до короля гінця, сказати, що той повинен битися з великим Вуфом і перемогти його, або відмовитися від влади.

— Бо ведмідь у пір'ї, — додав гонець, — узагалі не ведмідь, а король, якому ми коримось, має бути схожий на всіх нас.

— Я ношу пір'я, бо мені так подобається,

— прогарчав король. — Хіба ж я не великий чаклун? Та хоч би там як, а я битимусь, і якщо Вуф мене переможе, то буде королем замість мене.

Потім король пішов до своїх друзів, чайок, які й досі бенкетували над убитим ведмедем, і розповів їм про майбутню битву.

— Я буду переможцем, — сказав він гордо,

— проте мій народ має рацію, бо тільки волохатий, такий, як вони, може змусити їх коритися.

Королева чайок сказала:

— Я вчора зустріла орла, що втік з великого міста людей. І орел мені розповів, що бачив велетенську шкуру білого ведмеда, кинуту на заднє сидіння карети, яка їхала по вулиці. Шкура, мабуть, твоя, і, якщо хочеш, я пошлю в місто сотню чайок, нехай її тобі принесуть.

— Пошли! — хрипко сказав ведмідь. І сотня чайок незабаром прудко полетіла на південь.

Три дні вони летіли прямо, мов стріла, доки не долетіли до поодиноких розкиданих будиночків, до сіл, до міст. І почали шукати.

Чайки були хоробрі, хитрі й мудрі. На четвертий день вони добралися до великого міста й заширяли над його вулицями, поки не побачили карету зі шкурою велетенського білого ведмеда на задньому сидінні. Тоді птахи кинулися вниз — ціла сотня їх — схопили шкуру дзьобами і швидко полетіли геть.

Вони спізнювалися. Велика королівська битва мала відбутися на сьомий день і чайки мусили летіти дуже швидко, щоб устигнути в Заполяр'я.

Тим часом птаховедмідь готувався до битви. Він нагострив кігті в невеликих розколинах льоду. Зловив тюленя й перевірів свої великі жовті зуби, порозгризавши ними тюленячі кістки. А королева-чайка веліла зграї підданих доглянути ведмеже пір'я, щоб воно гладенько лежало на тілі короля.

І щодня всі вони кидали тривожні погляди на південне небо, виглядаючи сотню чайок з рідною королівською шкурою.

Настав сьомий день, і всі білі ведмеді цілого краю зібралися навколо королівської печери. Серед них був і Вуф, дужий і впевнений в успіху.

— Птаховедмедеве пір'я летітиме на всі боки, коли я запусу в нього кігті! — нахвалявся він, а інші сміялись і його підбадьорювали.

Король був розчарований, що не повернув собі шкури, проте вирішив хоробро битись і без неї. Він гордо, по-королівськи, вийшов з печери, побачив свого ворога й загарчав так жахливо, що Вуфове серце на мить перестало битися, і молодий ведмідь почав розуміти, що поєдинок з мудрим і могутнім королем — це не смішно.

Після обміну з ворогом одним-двома важкими ударами Вуфова відвага повернулася, і він надумав зламати супротивникові волю погрозами.

— Підходь ближче, птаховедмедю! — крикнув він. — Підходь ближче, щоб я тобі пір'я обскуб!

Така зневага переповнила короля люттю. Він по-пташиному настовбурчив пір'я і став ніби вдвоє більший, а тоді рвонув уперед і так потужно вгатив Вуфа, що в того череп тріснув, мов яєчна шкаралупа, і молодий ведмідь мертвий упав додолу.

Ведмеді зі страхом і подивом дивились на поваленого бійця, аж тут небо раптом потемніло.

Сто чайок злетіли з нього вниз і кинули на короля шкуру, вкриту білісінькою шерстю, що виблискувала на сонці мов срібло.

І ось! Ведмеді побачили перед собою добре відомі обриси їхнього мудрого й шанованого володаря, і всі як один схилили волохаті голови в пошані до могутнього короля білих ведмедів.

* * * * *

Ця історія вчить нас, що щира гідність і відвага залежать не від зовнішнього вигляду, а йдуть глибоко зсередини, і що вихваляння та порожні погрози — слабка зброя у справжній битві.

МАНДАРИН І МЕТЕЛИК

Жив собі в китайському місті Х'ян-Хо чиновник-мандарин, і такий він був злий та неприємний, що всі його ненавиділи. Він гарчав і накидався на кожного стрічного, а щоб він сміявся чи радів — не траплялося такого за жодних обставин. Особливо не любив він малих хлопців та дівчат — бо хлопці з нього дражнилися, і він ще більше лютував, а дівчата з нього сміялися, і це вражало його гордість.

Коли він став такий усім огидний, що ніхто й говорити з ним не хотів, про це довідався імператор і наказав йому емігрувати в Америку. Мандаринові це підходило. Та, перш ніж виїжджати з Китаю, він украв Велику книгу чарів, що належала мудрому чарівникові Хаот-саю. А тоді взяв свої невеликі заощадження та й сів на корабель до Америки.

Оселився він в одному місті на Середньому Заході і, звісно, відкрив там пральню, оскільки це, здається, покликання кожного китайця — хоч чорнороба-кулі, хоч чиновника-мандарина.

Він не захотів заводити знайомства з іншими китайцями в місті, котрі при зустрічі бачили червоного ґудзика на його шапці, розуміли, що він справжній мандарин і низько перед ним кланялись. Він прибив червоно-білу вивіску, й люди несли до нього прання, а він взамін видавав паперові квитанції з китайськими ієрогліфами на них, бо інших букв не знав.

Якось цей огидник прасував випрані речі у підвалі своєї пральні на Головній вулиці номер 263 1А, подивився вгору й побачив багато дитячих облич, притиснутих до шибки. Більшість китайців дружать з дітьми, а цей їх ненавидів, тому взяв і прогнав. Та дуже скоро вони всі повернулись до його пральні й знову поставали коло вікна, насміхаючись з нього.

Гидкий мандарин бурмотів жахливі слова маньчжурською мовою і супроводжував їх лютими жестами, але це нічого не дало. Діти лишалися біля вікна, скільки їм хотілося, і прийшли туди на другий день одразу після школи, і так само на третій день, і на четвертий. Вони бачили, що їхня присутність коло вікна дратує китайця, і це їм подобалося.

Потім була неділя й діти не з'явилися, але мандарин, як язичник, працював. І тут у відчинені двері залетів великий метелик і запур-хав по приміщенні.

Мандарин зачинив двері й гасав за метеликом, поки не вловив, після чого двома шпильками прямо крізь красиві крильця приколов його до стіни. Метеликові це не боліло, бо в крильцях у нього немає чуття, проте зробило його бранцем.

Метелик був великий, його крильця, прикрашені чудовими барвистими візерунками, нагадували вітражі в соборі.

Мандарин розкрив дерев'яну скриню і вийняв Велику книгу чарів, яку вкрав у Хаот-сая. Повільно гортаючи сторінки, він дійшов до розділу "Як розуміти мову метеликів". Уважно його прочитав, намішав чарівного зілля в бляшаному кухлі і з перекошеним лицем його випив. Одразу ж потому заговорив до метелика його мовою, кажучи:

— Чого ти сюди залетів?

— Почув запах бджолиного воску, — відповів метелик, — і подумав, що знайду тут мед.

— А тепер ти мій бранець, — сказав мандарин. — Захочу і вб'ю тебе, або покину на стіні вмирати з голоду.

— Я так і думав, — зітхнув метелик. — Та все одно у нас життя коротке, не має значення, раніше чи пізніше прийде смерть.

— Але ж ти любиш життя? — спитав мандарин.

— Так. Життя приємне, і світ прекрасний. Я смерті не шукаю.

— Тоді, — сказав мандарин, — я подарую тобі життя — довге й приємне життя, — якщо поклянешся якийсь час мені коритися й виконувати мої накази.

— Як метелик може служити людині? — здивувалася комаха.

— Зазвичай не може, — була відповідь, — але я маю книгу чарів, яка вчить мене всілякого дивного. То ти клянешся?

— О, так, я клянуся, — відповів метелик, — бо навіть як твій раб, я втішатимуся життям, а якщо ти мене вб'єш, то це буде кінець усьому!

— Це правда, — сказав мандарин, — метелики не мають душі й через те не можуть жити ще раз.

— Але я живу вже третє життя, — відказав метелик з певною гордістю. — Я був гусеницею й лялечкою перед тим, як стати метеликом. А ти завжди був тільки

китайцем, хоч я й визнаю, що твоє життя триваліше за моє.

— Я продовжу твоє життя на багато днів, якщо ти мені коритимешся, — проголосив китаєць. — Чарами це буде легко зробити.

— Авжеж я тобі коритимуся, — недбало сказав метелик.

— Тоді слухай! Ти знаєш дітей? Хлопців і дівчат?

— Знаю. Вони за мною ганяються, хочуть уловити, так, як ти вловив, — відповів метелик.

— А з мене вони дражняться, насміхаються крізь вікно, — з гіркотою пожалівся мандарин. — Виходить, вони і твої вороги, і мої! Але з твоєю допомогою і з поміччю чарівної книги ми помстимося за їхні образи.

— Та нащо мені метатися? — здивувався метелик. — Вони ж діти, і це природно, що їм хочеться вловити таке прекрасне створіння, як я.

— А мені треба помститися! І ти повинен мені коритися! — відрізав мандарин. — Я неодмінно поквитаюся з ними.

Він наліпив на стіну поряд з метеликовою головою краплинку патоки й сказав:

— їж, поки я читаю книгу й готую чарівне зілля.

Метелик ласував патокою, а мандарин студіював книгу, після чого почав у бляшаному кухлі змішувати чарівні складники.

Коли зілля було готове, він зняв метелика зі стіни й промовив:

— Наказую тобі вмочити дві передні лапки в чарівну суміш, а потім летіти, поки не зустрінеш дитини. Підлети близько — байдуже, буде це хлопчик чи дівчинка, — і торкнися лапками її лоба. Той, кого ти торкнешся, як пише книга, одразу перетвориться на свиню й залишиться свинею навіки. Потім повернися сюди й умочи лапки ще раз. Отак усі діти, мої вороги, стануть нікчемною свинотою, а ніхто й не подумає звинуватити мене в чаклунстві.

— Ну що ж. Якщо це твій наказ, то я корюся, — сказав метелик, умочив передні лапки, найкоротші з шести, у вміст бляшаного кухля, вилетів у двері й полетів над будинками, аж на край міста. Там сів на клумбу з квітами і скоро забув про завдання перетворювати дітей на свиней.

Він пурхав з квітки на квітку й незабаром стер з лапок чарівну суміш. Коли сонце почало сідати, метелик нарешті згадав про свого володаря, мандарина, та вже не міг зробити шкоди дитині, якби й хотів.

Та він і не збирався хотіти.

— Той жахливий старий китаєць, — думав він, — ненавидить дітей і прагне їх понищити. А я дітей люблю і ніякої шкоди їм не робитиму. Звісно, я мушу повернутися до хазяїна, бо він чарівник, він мене знайде і вб'є. Але я легко можу його обманити.

Коли метелик залетів у двері пральні, мандарин нетерпляче спитав:

— Ну, ти знайшов дитину?

— Знайшов, — спокійно відповів метелик. — Це була гарненька золотокоса дівчинка — а тепер вона рохкає свинкою!

— Добре! Добре! Добре! — мандарин з радості аж затанцював. — Повечеряй

патокою, а завтра перетвориш на поросят ще двоє дітей.

Метелик не відповів, просто мовчки з'їв патоку. Він не мав душі, а отже, не мав і совісті, а не маючи совісті, міг брехати мандаринові з великою охотою і навіть з певним задоволенням...

Уранці на мандаринів наказ метелик умочив передні лапки в зілля й вилетів шукати дітей.

Коли долетів до околиці, то помітив у оборі свиню, знизився, подивився на неї й подумав: "Якщо я можу перетворити дитину на порося, торкнувшись її лапками з чарівним зіллям, то на що, цікаво, я можу перетворити свиню?"

Зацікавившись цим питанням чаклунства, метелик злетів ще нижче й торкнувся передніми лапками свинячого рила. Тварина одразу ж зникла, а замість неї виник нечесаний замур-заний хлопець. Він вистрибнув з обори і з голосними криками побіг по дорозі.

"Кумедно, — сказав метелик сам до себе. — Мандарин би дуже на мене розсердився, якби знав, бо я ж визволив ще одну істоту з тих, що йому докучають".

Він полетів поряд з хлопцем, а той тим часом зупинився, щоб кинути грудкою в kota. Але кіт устиг утекти на дерево і товсті гілки захистили його від грудок. Потім хлопець побачив недавно засаджений город і витоптав його, порозкидавши всі бульби і все насіння. Город пропав. Далі він виламав прута і вдарив ним телятко, що мирно собі паслося на луці. Бідолашне теля жалібно замукало й утекло, а хлопець реготав і біг за ним, шмагаючи по спинці ще й ще.

"Якщо всі діти такі жорстокі й зіпсовані, як цей, — подумав метелик, — то не дивно, що мандарин їх ненавидить".

Коли теля втекло, хлопець повернувся на дорогу й перестрів двох малих дівчаток, що йшли до школи. Одна тримала в руці червоне яблуко, і хлопець його вихопив і почав їсти. Дівчинка заплакала, але її товаришка, сміливіша й дужча, крикнула:

— Як тобі не соромно, бридкий хлопче!

Хлопець одразу ж ляснув її по гарному личку і вона теж заридала.

Хоч метелик не мав ні душі, ні совісті, зате мав чуйне серце і вирішив довше не терпіти розбишаку.

"Якщо я дозволю йому жити, — міркував він, — то ніколи собі цього не прощу, бо потвора тільки те й робитиме, що чинитиме зло з ранку до ночі".

І він підлетів розбишаці прямо до лиця й торкнувся його лоба липкими передніми лапками.

В одну мить хлопець зник, а по дорозі в напрямку обори потрюхикав, рохкаючи, підсвинок.

Метелик зітхнув з полегшенням.

— Тепер я й справді використав мандаринові чари на дитину, — прошепотів він, ліниво перебираючи крильцями на легкому вітерці, — та оскільки дитина з самого початку була поросям, я не маю за що собі докоряти. Дівчатка були приємні й чемні, я б їм не зробив нічого поганого навіть, щоб урятувати своє життя. Але якби всі хлопці

виявились такі, як та перетворена свиня, то я б не вагаючись виконав мандаринів наказ.

І він сів на трояндовий кущ, де в затишку спочивав аж до вечора. Коли сонце заходило, полетів до хазяїна.

— Ти перетворив двох дітей на свиней? — спитав той одразу.

— Перетворив, — відповів метелик. Одне було гарне чорнооке маля, а друге — веснянкуватий рудий і босий хлопчак.

— Добре! Добре! Добре! — заверещав мандарин, шаліючи з радості. — Це вони мордували мене найбільше! Перетворюй усіх зустрічних хлопців на свиней!

— Неодмінно, — тихо відповів метелик і повечеряв патокою.

Кілька днів минуло для метелика так само. Поки сяло сонце, він безцільно літав по клумбах, а на ніч повертався до мандарина з неправдивими розповідями про перетворення дітей на свиней. Часом говорив про одну дитину, часом про двох, зрідка — про трьох, та мандарин завжди зустрічав метеликове повідомлення шаленою радістю й давав йому на вечерю патоки.

Але одного вечора метелик подумав, що треба трохи змінити розповідь, щоб мандарин не почав щось підозрювати. Отож, коли хазяїн спитав, яку дитину він перетворив на свиню, метелик збрехав:

— Це був китайський хлопчик і, коли я до нього торкнувся, він став чорною свинею.

Це розізлило мандарина, котрий і так був у дуже поганому настрої. Він сердито схопив метелика пальцями, ледь не зламавши йому красиве крильце — мандарин забув, що колись з нього дражнилися китайські хлопці, він пам'ятав тільки про американських.

Метелика дуже обурило мандаринове ставлення. Він відмовився їсти патоку, цілий вечір похмуро сидів на стіні й ненавидів мандарина не менше, ніж той ненавидів дітей.

Як настав ранок, метелика все ще трусило з обурення. Та мандарин закричав:

— Поспіши, нікчемний раб! Сьогодні ти маєш перетворити на свиней четверо дітей, щоб виправитися за вчорашнє!

Метелик не відповів. Його чорні оченята недобре блискали і, щойно вмочивши лапки в суміш, він кинувся мандаринові в лице й торкнувся його огидного плоского лоба.

Невдовзі потому в пральню зайшов забрати свої речі якийсь добродій. Мандарина на місці не було, але по пральні бігала гидотна худа свиня й верещала, мов недорізана.

А метелик полетів до струмка і змив з лапок усі сліди чарівного зілля. Як настала ніч, він уже мирно спав на кущі троянд.